

VIGILIA

SZERKESZTI
SÍK SÁNDOR

RÓNAY GYÖRGY
SÍK SÁNDOR
HARSÁNYI LAJOS
GRAHAM GREENE
SZÖRÉNYI ANDOR
GERLEI JÓZSEF
RADÓ POLIKÁRP
KOSZTOLÁNYI ÁDÁM
HALÁSZ ALEXANDRA
MIHELICS VID

írásai

1951 DECEMBER

TARTALOM

	Oldal
Rónay György: Az örvendetes olvasóból (Versek)	617
Sík Sándor: Szent Jeromos barlangja (Gondolatok az irodalom lelkiéleti jelentőségéről)	621
Harsányi Lajos: Már készülődöm, A hűség dicsérete (Versek)	632
Graham Greene: A második halál (Elbeszélés)	633
Szörényi Andor: A vizözön	638
Gerlei József: Wolf néni	647

S Z E M L E

Radó Polikárp: Urjövét	655
Kosztolányi Ádám: A második katolikus pszihoterápiai kongressz- szus	659
Halász Alexandra: A keresztény és az élet	661
Eszmék és tények (Mihelics Vid kulturális szemléje)	665

Felelős szerkesztő és kiadó:

Sík Sándor

Főmunkatársak: Mihelics Vid és Rónay György.

Kiadja a Vigília munkaközösség. Kéziratokat Budapest 4, postafiók 152. címre kell küldeni. Kéziratokat nem őrzünk meg és nem adunk vissza. Kiadóhivatal: Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 1. A Vigília postatakarékpénztári csekk számla száma: 37.343.

Megjelenik minden hónap elején.

Egyes szám ára: 5 forint. Előfizetés: egy évre 44 forint.

A lapengedély száma: 7163/1947. T. M.

Rónay György

AZ ÖRVENDETES OLVASÓBÓL

AKIT TE A SZENTLÉLEKTŐL FOGANTÁL

Barlangszobád mélyén üdvözlégység Mária, teljes malaszttal,
áldott az asszonyok között! Angyalszárnyak suhognak a homályban,
sziveden im a Szentlélek kopogtat,
itt az idő a Kígyó fejét széttipornod.

Téged választott kezdettől az Úr, kezdettől várja válaszod,
szerény kis názáreti szűz, téged állított mindensége középebe.
Elefántcsont Torony, tebenned tornyosulnak tervei,
egyetlenegy szavadtól függ a történelem változása,
az ember sorsa és az Isten sorsa;
„nem” — mondod és az üdvösség nagy terve összeomlik,
a próféták reménye hamuvá lesz,
s a szeretet, mely a parttalan Isten áradni vágyó partjain türemlik,
zokogva visszafordul önmagába; —

barlangszobád mélyén „üdvözlégység!” így köszönt az angyal,
eljött a pillanat,
a Pokol tornácán az ósatyák sóvárgó szíve megremeg,
jövendő nemzedékek lelke sír didergőn,
a síroklepte föld vonagló indákat növeszt karokból
s irgalomért sikoltanak a földalatti emberöltők; ---

üdvözlégység, kegyelemmel teljes, áldott vagy te az asszonyok között!

A teremtés lélekzetfojtva hallgat,
s Gábrriel szárnyain az Isten
várakozása foszforeszkál.

Isten várakozása! világ várakozása! de megpróbálsz szívemet!

Azt hiszitek, nem látom, mit kell elviselnem?
választottságom véghetetlen árát,
barlangszobám falán az eljövendő szenvedések árnyait,
a Keresztút tizenégy állomását?
Azt hiszitek nem érzem
halott fiam fejének súlyát az ölemben,
s haldoklását, a bűnök vas szögével átveretve,
a bűnök tövisével koszorúzva,
szívemben az idők végezetéig
a ti vétkeitekért?

Ó hiszen könnyű volna vaktában felelni:
ime az Úr szolgáló lánya — könnyű volna

meghajolni egy ismeretlen sors előtt!
De látva sorsomat, érezve ártatlan szívemben mind a hét tört,
méhembem megfoganni gyermekem örök agóniáját:
miféle nász ez, Istenem, miféle nász!
miféle anyaság? A fájdalmak keserves anyasága:
fájdalmatlan Szülés, és fájdalmas szülések légiója,
századokon és ezredeken át
a bűnös nemzedékeket átvert szívem vérével szüntelen
örök életre szülni a halálból...

Miért épp engem választottál, Istenem,
irgalmasságod oszlopául?
Miért épp nekem adtad ezt a két szemet,
hogy lássam vak világunk mérhetetlen szenvedését?
Miért épp nekem ezt a szívet,
hogy csordultig megteljek értük szájalommal,
kik mint a fázó kisdedek, vacogva megváltásukért zokognak?

Hogy pattanásig megteljek a Hozzád való szeretettel,
s élni se tudjak már, ha nem édesanyádu!

Ime szolgálód vagyok én, akaratom akarója, édesanyád.

Legyen ahogy akarod, Úram Isten.

AKIT TE MÉHEDBEN HORDOZTÁL

Ime az Úrnak szolgáló lánya
viszi magában a kisdéd Istent
Erzsébethez látogatóba.
Kisimulnak előtte az utak,
fénylik a völgy
s mint cimbalmok, citerák, zendülnek a lombok:
Alleluja, itt jön a Szűz,
s méhében a Magzat,
akitől örömünk oka támad!

(A limbus atyái:)

Oszlik a köd,
lelkünk már nem szomorú,
tele várakozással!
Nem lát szegyet, aki bizik az Úrban,
jóslata mint az öreg fa gyümölcse beérik,
s mint szerelemben a vén, a reménytől szíve megújul!
Alleluja, ott megy a Szűz,
s méhében az Életadó,
holtában diadalmas Szabadítónk!

(Az eljövendő szentek:)

Mint frissen kelt madarak, dideregve
itt remegünk az örök Terv nagy kosarában,
s az időtlen Tél dere hull ránk.
De pattan a jég, a világ ime vetkezi kérégt!
szállni merészen, mint a sasok, tavaszába
int az idő már!
Alleluja, ott megy a Szűz,
s méhében a Nap,
akitől föld s ég nyara virrad!

(Erzsébet:)

Üdvözlégy, Uram anyja,
áldott vagy te az asszonyok között,
s méhed gyümölcse is áldott!
Repes örömeben a magzat a keblem alatt,
szíve lüktet,
ajakammal zengi az ajka:
Alleluja, itt van a Szűz,
s méhében az Úr,
legyen érte hála, dicsőség!
Ó lélek! tárd ki lakásod,
kapudat díszítsd ki virággal,
zendíts citerát, fuvolát!
Téged kerest, hozzád jön látogatóba
az Irgalom és Öröm anyja,
köszöntsd őt ujjongással, hálaadással!
Alleluja, áldott a Szűz,
elhozta hozzád méhében az Istent,
aki nálad akar világra születni!

AKIT TE A VILÁGRA SZÜLTÉL

Minden megiratott.

A próféták megmondtak mindent jóelőre.

De a te anyai szíved még mindig nem hagyott föl a reménnyel.

A te szíved még mindig várt valamit.

Egy rést kerest az örök rendelésen,

csak egy parányi rést, amelyen a szeretet kionsonhat,
oly észrevétlen, lábújjhegyen, mint a szorgalmas, szürke kis édesanyák,
ha éjszaka lázas gyermekük homlokát borogatják; —
József már fáradt volt, ledőlt volna egy kapubólba,
de te csak mentél házról-házra, kapuról-kapura,
és zörgettél és könyörögtél és esedeztél,
nem magadért, hanem hogy a Gyermek, aki meg fog születni, ne fázzék
s ne szúrja gyöngé testét a szalma, ahogy a próféták megírták.

Mert a te anyai szíved még mindig nem hagyott föl a reménnyel.

Hisz van-e telt pohár, melynek színén egy könnyű szírom el ne férne még?

Van ház, ahol egy terhes asszonynak ne jutna még hely?

Lobbant a lámpaláng, amint az érdes kéz kutatva fölemelte:

„No hé! ki dörömböl itt? Takarodjatok, koldusok! Nem csárda ez!”

S a tárt kapun kidőlt a jó meleg s a zsíros sülték jószaga,
s egy kard villant: sokféle martalóc bitangol szerteszét ilyenkor,
s a bölcs polgár vigyáz a házra...

Az Isten akart megszületni s nem jutott néki egy meleg zug egy szobában;
Betlehem bezárkózott, szíve kővé keményedett, a félelemtől,
mert ama napokban összeiratta a népet a császár;
elengedték a láncról a kutyákat, nagy szelindekek futkostak a hóban,
riadtan szimatoltak valamit, szűköltek mint a lelkiismeret; —
Józsefnek fáj a lába, botjára támaszkodva baktatott
ebben az érthetetlen éjszakában,

az istálló felé, amely fölött már ott izzott a csillag;
a küszöbön megállt, hátrahőkölt a vastag trágyabűztől
s tanácstalanul visszanezézett: —

de te már tudtad, hogy nincs segítség, az emberek bezárták szívüket,
szereteted hiába könyörög, nem talál rajta rést,
Fájdalmak Emberét hozod világra nyomban, fájdalmak anyja vagy,
fájás nélkül szülő, amint a nyirkos szalmára lerogytál
s öled végtelen távolából meghallottad a koldús újszülött
Isten zokogását.

Akkor az angyalok elkezdtek énekelni kinn a pusztán;
beduin pásztorok futottak a városba, utánuk a nyájuk, együtt a farkas
meg a bárány s a párduc a gödölyével;
a mágusok az országúton szaporább ügetésre ösztökölték a tevéket;
a római őrszemek — mint majd azon a hajnalon — eldobták kardjukat
és elszaladtak,
mert szellemek szálltak fönn a magasban, lánghajú ifjak hófehérben,
énekszóval, hárfával, citerával; —

Az istállóban nagyokat lehelt a samár s az ökör, hogy ne dideregjen
a gyermek Isten;

Mária alétan pihegett a szalmán, Jézusát simogatta, mosolygott;
valami nagy remegés szállt át a világon, mint mikor megpattan a jég
a folyókon;

Arábiából madarak raja jött, megültek az istálló tetején, ujjongva énekeltek;

tele volt az éjszaka dallal, örömmel, szárnyzuhogással; --

Ó emberek, jöjjetek, énekeljünk! sötétben járt a nép, de fényesség támadt előtte;

örvendezzünk az Úr előtt, mint ahogy örvendeznek aratáskor;
Gyermek született nekünk, Fiú született nekünk, a békességnek fejedelme;
vessző kelt Jessze törzsökétől és virág nőtt ki gyökeréből, szirmain megtört az évezredes tél.

Üdvözlégy kisdéd Isten, aki lelkünk mocskos istállójában megszületett!

Sík Sándor

SZENT JEROMOS BARLANGJA.

(Gondolatok az irodalom lelkiéleti jelentőségéről)

I.

A nagy egyházdoktor és bibliafordító alakja úgy maradt meg a keresztény századok emlékezésében és a keresztény művészet hagyományában, mint a világot megvető, remete ősképe. Csontig aszottan térdel vagy ül barlangjában, magányát legföljebb a lábainál fekvő legendás oroszlán osztja meg, barlangjának berendezése a fészületen és a halálfejen kívül legföljebb még egy könyv, a felütött Szentírás. Ez a kép lényegében megfelel a valóságnak. A szent, előbb a kalchisi sivatagban, utóbb betlehemi remetebárányjában, élete nagyobb részét csakugyan remetemódrá, a világtól elvonulva, kemény aszkézisban élte le. Mégis ez a kép csak egyik oldalról mutatja be a nagy szentnek és nagy embernek egyéniségét. A másik oldalról sejtelmünk támad, ha meghalljuk Szent Ágoston szavát, aki azt írja róla, hogy mindent elolvasott, amit addig írtak — mindent, tehát a görög és latin profán klasszikusokat is — és ha meggondoljuk, hogy egész életén át gyűjtötte, másolta, másoltatta a kéziratokat, ott, ahol találta. Mikor Rómát elhagyva hajóra száll, hogy zarándokolni és remetéskedni a Keletre menjen, viszi magával egész óriási könyvtárát és a betlehemi remetebárányban, amelyet ő paradicsomának nevezett, ott vannak vele mind életének ezek a legbizalmasabb barátai: könyvei, szentek és profánok egyaránt: a költők és szónokok, a történetírók és filozófusok, még a vígjátékiró Terentius is. Ebben az irodalmi környezetben fordítja a bibliát és írja ragyogó leveleit — a kor legkedveltebb irodalmi műfaja! — korának jóformán valamennyi nagyobb egyéniségéhez.

Hogyan fér össze ez a kettő: világmegvetés és remetesség egyfelől, a könyvek és a szépirodalom szerelme másfelől? Jeromos lelkében sem illeszkedett nagyon könnyen zavartalan harmóniába ez a kettő. Egyszer fiatalkorában látomása volt, amelyben az Úr Jézus szemére vetette, hogy ő „nem christianus, hanem cicerónianus”, és a túlvilági büntetéstől — ebben a látomásban — csak a menyeeiek közbenjárása mentette meg. Később azonban, amikor nagyszerű egyénisége kibontakozott, és egységbe olvasztotta magában a nemes profán-kultúrát és a keresztény lelkivilágot, úgy emlékszik vissza erre a látomásra, mint

egyszerű álomra és hevesen tiltakozik az ellen a korlátoltságból eredő vád ellen, amelyet ennek az ifjúkori vallomásának alapján próbáltak kihegyezni ellene egyes rosszhiszemű ellenfelei; ezek szerint a keresztény hívőnek nem volna szabad a profán szellemi kultúra értékeit megbecsülni és felhasználni. „Azok az emberek — írja egy levelében, — akik ellenem minduntalan támadást intéznek, éppúgy nem olvassák a Bibliát, mint ahogy nem olvasták Cicerót, különben Mózes és a próféták írásaiban akárhány olyan idézetet találtak volna, amelyet ezek a pogány könyvekből merítettek. Ki ne tudná, hogy Salamon kérdéseket intézett a tirusi bölcselőkhöz és nem egyszer felelt is kérdéseikre. Nem idézi-e maga Pál apostol Titushoz írt levelében Epimenidesnek a hazugokról szóló verssorát? Nem szötte-e bele első korinthusi levelébe Menander költeményének egy sorát, és athéni vitájában, Mars Curijának közepén nem idézte-e tanúbizonyságul egy szép hexameterben Aratus? És mit mondjak az Egyház tanítómestereiről? Mindnyájan a régiek emlőin táplálkoztak, ha aztán cáfolták is őket... Ezek a nagy emberek megtanulták Dávidtól, hogy az ellenség kezéből kell kiragadni a kardot és saját fegyverével kell levágni a gőgös Góliát fejét. Ők olvasták Mózes ötödik könyvében az Úr parancsolatát: a fogoly idegen nőnek vágd le a haját, távolítsd el szemöldökét, vágd le körmeit és úgy vedd magadhoz feleségül... Hát mi van azon csodálnivaló, ha én is követem őket és ékes szólásáért, tagjai szépségéért cselédből és rabnőből izraelita nővé akarom tenni a világi bölcseséget?”

Sajnos, később is akadtak és ma is akadnak a keresztények közt, akik nem jutottak el Szent Jeromosnak e bölcsességéig, — és nem is éppen mindig csak azok közül, akik „éppen úgy nem olvassák a Bibliát, mint ahogy nem olvasták Cicerót”. Még mindég nem veszett ki végképen sem az a végeredményben manicheus eredetű tévedés, amely a profán művészet és irodalom termékeiben valami rossz, vagy legalábbis alárendelt jelentőségű dolgot lát, sem az a félszeg pedagógiából táplálkozó aggályosság, amely a természeti értékektől a természetföltöttit félti. Melyikünk nem ismert katolikus nevelőket, akik a nagy klasszikus regényektől is visszatartani próbálták a rájuk bízottakat, ahelyett, hogy — mint kötelességük lett volna — ránevelték volna őket azok értékeinek szellemük és lelkiéletük építésében való felhasználására. Még fülemben cseng annak a nagynevű katolikus vezéregyéniségnek hangja, aki egy papokból és írókból álló társaság előtt dicsekedve jelentette ki, hogy ő nem olvas verseket, — nyilvánvalóan úgy gondolta, hogy ez becsületére válik papi egyéniségének. Nem lehet szemet hunyni az előtt a tény előtt, hogy az irodalomnak, nem egyszer még a nagy irodalomnak is, vannak veszélyei, elsősorban kiskorúak számára. A nagy írók nem kiskorúaknak dolgoznak, — és a szellemi és erkölcsi kiskorúság ellen az évek száma nem biztosíték. Bizonyos azonban az is, hogy a keresztény ember, akinek Isten-rendelte feladata, hogy kidolgozza magában Istennek az emberről való gondolatát, egészen a krisztusi nagykorúságig, nem nyugodhatik bele abba, hogy akár hitéletében, akár erkölcsi fejlődésében megálljon és megmerevedjék azon az ala-

csonyabb fejlődési fokon, amely a főttebbi tévedéseknek bizonyos relatív jogosultságot ad. Ezek a ténylegesen meglévő, illetve lehetséges veszélyek az egyéni lelkiismeretnek és a lelkiatyának fóruma elé tartoznak — ezek adják értelmét a valószínűleg veszélyessé válható könyvek Indexének — a következő fejtegetések természetesen az egészséges lelkű és nagykorú átlagos keresztény hívőt tartják szem előtt.

Az esetleges félreértések megelőzése végett még két megjegyzést kell tennünk. Az egyik a szépirodalomnak és az u. n. lelki könyveknek egymáshoz való viszonyára vonatkozik. Először az Isten országát kell keresni, s bár a következőkben azt szeretném megmutatni, hogy a profán szépirodalom is előbbre segíthet bennünket az Isten országa felé, mégis csak szükségesebbek és előbbrevalók — nemcsak elméleti érték, hanem gyakorlati fontosság szempontjából is — azok a könyvek, amelyek egyenesen és biztosan az odavezető utat mutatják. Akinek csak annyi ideje van, hogy egy könyvbe nézhet bele egy nap, annak természetesen az Evangéliumot kell olvasni és nem regényeket. Ha egy katolikus ember nem ismeri Tolsztoj Háború és békéjét, az bizonyos, hogy óriási értékektől esik el (lelkiéletére vonatkozó értékektől is), de a Filoteát, a Krisztus követését, vagy Prohászkanak az Evangéliumról szóló Elmélkedéseit mindenestre még előbb való megismernie.

A másik észrevétel a következő gondolatok tárgyára vonatkozik. Amikor a következőkben irodalomról lesz szó, akkor a szó legigazibb értelmében vett irodalmat, elsősorban a nagy írók nagy alkotásait értjük. Az átlagos „olvasmány” — irodalomra, szentimentális, szerelmi, bűnügyi és kaland-regényekre, átlagversekre és alkalmi költészetre ezek a gondolatok nem vonatkoznak. Amiről szólni akarunk, az a komoly regény, a nagy és a mély költészet. És nem is akármilyen „olvasás”-ról lesz szó, amikor irodalmi élményt emlegetünk. Az igazi esztétikai befogadó élményre gondolunk, arra, amelyben az olvasó fenntartás nélkül átadja magát a hozzá szóló esztétikai értéknek, úgy próbálja azt magában „ujraalkotni”, és csak azután kezdi értelmileg boncolgatni. Erre az irodalomra és erre az olvasásra úgy gondolom, állnak a következő fejtegetések.

II.

Hogy az irodalmi élmény lelki szerepét tisztázhassuk, szemügyre kell vennünk az írói művet az esztétikai tartalom mindhárom rétege — ábrázolás, kifejezés, jelentés — szempontjából.

Ami olvasás közben a legtöbb olvasó lelkét legelőször és legerősebben ragadja meg, a v a l ó s á g n a k, az életnek az a darabja, amelyet ábrázol. A történet, a leírt természeti jelenségek és bemutatott emberek a regényben, a téma, a képek, külső élmények a versben. Ezt a valóságot a jó író művészetének szuggesztív eszközeivel oly elevenen idézi fel és oly erővel foglalja le számára figyelmünket, hogy — amint mondani szokás — ráfeledkezünk. Ebben a ráfeledkezésben már magában is jelentős lelki érték rejlik. A tárgyra való ráfeledkezésnek t. i.

szükségszerű másik oldala a magunkról való megfeledkezés. Az esztétikai élménynek ez a tárgyi része mintegy centrifugális jellegű: kifelé törekszik az énből és a művészileg ábrázolt valóságban meg is találja legalább az olvasás és az olvasottakról való elgondolkodás idejére azt a nyugvópontot, amelyet az ember rendszerint hiába keres. Az ember többé-kevésbé rabja énjének, többé-kevésbé maga körül érzi forogni a mindenséget, ám minél magasabbrendű, minél erősebb egyéniségű, minél szellemibb ember valaki, annál jobban érzi ennek az énhöz-kötöttségnek rabságát. Nagy szentek és nagy költők megrendítő hangjait hallatják ennek az örök-egy éntől való szabadulásváagnak. A szabaduláshoz sokféle módja van; meghozza ezt a tulajdonképpen való vallási élményen kívül a tudatos erkölcsi cselekvés, vagy a tudományos munkába való odaadó belemélyedés is. De talán legkönnyebben hozzáférhető és legáltalánosabban elérhető módja az esztétikai élmény. Minthogy pedig mind a vallás, mind az erkölcsi élet legalapvetőbb mozdulata az önmagunkból való kiemelkedés, az éntől el, az Isten és az embertársak felé való kitárulás, azért az esztétikai élmény, amely ugyanezt a centrifugális lendületet biztosítja, mintegy mozgási gyakorlásul szolgál az ugyanezen lelki izmokat dolgoztató Istenhez-emelkedés, illetve emberfelé-társulás élménye számára. Az írói alkotásba való belemélyedés így voltaképpen szorosán vett tartalmától függetlenül is, pusztán a művészi alkotás, illetve az olvasáskor való belső újjá-alkotás tényével, bizonyos belső szabadságélményt jelent, amely öntudatlanul is előcsarnoka lehet a vallási élménynek. Méginkább azzá lesz természetesen, ha maga a műben ábrázolt valóság is vallási és erkölcsi elemeket tartalmaz; márpedig ilyenekkel többé-kevésbé minden nagy írói alkotás tele van, csak meg kell őket látni.

Persze, ez a szabadságélmény nem mindig nyit ilyen tág horizont. Sokszor — főleg a fáradt, hajszolt ember számára — egyszerűen lelki fellelegzést, a lélekörló köznap hullámaiból való pillanatnyi fölmerülést jelent. De még ez az igénytelen szellemi elpihenés sem közömbös a lelkiélet szempontjából, mert csendességet teremt a lélekben, és a vallási élménynek termékeny atmoszférája éppen a lélek csendje.

Az irodalmi élmény másik lelkiéleti értéke magában az ábrázolt világban rejlik. Minél nagyobb író munkájáról van szó, annál gazdagabb, sokoldalúbb, igazabb a benne kitáruló emberi és természeti valóság. (Ezt a gazdagságot természetesen nem számtani értelemben kell venni: egy Petőfi-féle leírás vagy életkép nem kevésbé gazdag, mint a legnagyobb regények.) Közhely, hogy a nagy írói művekből élet- és emberismeretünk gyarapodik. Ez a gyarapodás nemcsak önmagában, mint értelmi ismeretgyűjtés, értékes — ennek a lelkiélet szempontjából közvetlen jelentősége még nem volna —, hanem a lélekre való formális visszahatásában. A lélek a nagy írói mű nagy távlatának, mélybehúzó vonzásának hatása alatt mintegy kitarul és hozzászokik, szélességben is, magasságban is, a nagy arányokhoz. Rokon ez az élmény avval, amelyet a nagy hegyek és a tenger szemlélete nyújt. Hogy a tengeren imádkozni tanul az ember, az sok-sok megta-

pasztalás után vált közhellyé; hogy a hegyeken jobban lehet imádkozni, mint a lapon, azt az Úr Jézus példájából is megtanultuk. A nagy regényekben hullámzó tengerek, a nagy versekben tornyosuló hegyek szintén imádságra indítják a fogékony lelket, amikor megsejtetik vele, hogy mi minden van a valóságban, és mi minden lehet még azon fölül, amit pillanatnyilag lát. A valóság határtalansága, amelyet a nagy regény és a nagy vers megéreztet az emberrel, szükségszerűen hangolja a lelket a határtalan, vagyis az Isten-élmény felé. Még inkább így van ez a vallásos olvasónál, aki, ha nem gondol is rá egyenesen, de tudata mélyén akkor is tudja, illetve érzi a lét mögött az Alkotót. Minden, ami tágitja a lélek látóhatárát, ami rést üt a hétköznapi valóságérzés kicsinyességén, szűk korlátain, fogékonyabbá teszi az embert az Isten-élmény befogadására, — úgy is mondhatnám, hogy segít jobban imádkozni.

De erkölcsi életünkre is komoly indításokat kapunk, ha jó könyveket jól olvasunk. Itt sem pusztán arról a megbecsülhetetlen értékről van szó, amit emberismeretünk gazdagodása biztosít, hanem megint ennek az emberismeretnek az erkölcsi életre való formális visszahatásáról. Mindent megérteni aynyi, mint mindent megbocsájtani — mondja a sokat idézett francia mondás. Ebben a fogalmazásban ez a tétel nem szabatos, mert a rosszat, mint ilyet, amíg rossz, nem lehet megbocsájtani, de az embernek, aki elkövette, lehet és kell is megbocsájtani, mégpedig az Úr Jézustól tudjuk, hogy nem hétszer, hanem hetven-szer hétszer, vagyis fenntartás nélkül, mindig újra. Már most ezt a mindenkinek való megbocsájtást ugyancsak előmozdítja a 'mindent megértés. Magunkról tudjuk, hogy milyen bonyolult valami az emberi cselekedet; mi minden van egy cselekvés, egy szó, sőt egy — talán nem is egészen tudatos — gondolat mögött. Hányszor ítélnék el bennünket felebarátaink, amikor úgy érezzük, hogy „nem értettek meg“, és hogy tud fájni az ilyen meg nem értés! Hányszor gondoljuk: az Isten, aki a szívet és a vesét vizsgálja, jobban lát bennünket, Ő nem fog elítélni. Nos, a nagy író, a nagy költő éppen azzal lesz naggyá, hogy „jobban lát“, hogy mélyebben olvas az emberi szívben, mint az átlagos ember szeme. A nagy regény, a nagy dráma, a nagy vers erre a jobban-látásra, embertársaink igazabb megértésére nevel bennünket, tehát őszintébb, melegebb megbocsájtásra, vagyis, — és ez a keresztény erkölcs alfája és ómegája — nagyobb szeretetre.

III.

Az ábrázolás azonban, vagyis a tárgyi valóság megmutatása az író számára nem önérték: azon keresztül önmagából akar megmutatni valamit, a maga lelkét akarja feltárni, a maga értékeit akarja közölni velünk, vagyis nemcsak ábrázolni, hanem kifejezni is akar. A kifejezés, a műnek ez a második tartalmi rétege, ha olvasni tudunk, újabb jelentős lelki értékeknek válik számunkra forrásává. Mindenekelőtt tisztában kell lennünk vele, hogy az a belső világ, amelyet a mű elénk tár, nem akármilyen emberi lelket tár fel előttünk. A nagy író nemcsak azért

nagy író, mert birtokában van a művészi alkotás titkának, hanem azért is, mert embernek is jelentékeny valaki. Nem jelenti ez a szó, hogy minden igazi író föltétlenül lángelme, hős, vagy szent, de igenis jelenti azt, hogy valamiképpen az átlagembernél intenzívebben éli magát az ember-voltot, hogy nyitva áll minden emberi számára; „megérzi” az emberit, azért nyitva áll a zsenialitás, a hősiesség és a szentség megérezésére és megéreztetésére is: emberibben éli elénk művében az emberit. Közhely, hogy az író önmagát ábrázolja alakjaiban, — még inkább a lírikus, verseiben. Ez a közhely úgy, mint az átlagember gondolja, csak nagyon korlátozott mértékben igaz, a lényegben azonban igazságot tartalmaz: az író magát adja, mert a maga intenzívebb emberségének tükrében látja és láttatja embereit. Mint a nagy portréfestő képén: nem azt a pillanatnyi arcot adja, amelyet éppen maga előtt lát, amely természetesen minden órában változik, és minden változata csak esetleges, tökéletlen megjelenése annak a valakinek, aki a modell lenne, ha egészen az lenne, a mi. A művész ezt a valakit érzi és látja meg benne, illetőleg addig „tanulmányozza” modelljét, míg így nem látja, — már amennyiben igazán művész és a portré tárgya igazán művészi élményévé lett: az alaknak nem pillanatnyi, hanem mélyebb, mintegy érték-énjét, illetve arról való látomását, — ami persze nem mindig hízeleg a megrendelőnek, vagy az átlagos nézőnek. Éppen ebben különbözik a nagy író művész portréja a mesteremberétől, — ebben különbözik a nagy író emberábrázolása, a nagy költő magamegmutatása is az író-mesteremberétől. Éppen ez az, ami mély és megbecsülhetetlen bepillantást enged nekünk, olvasóknak, művén keresztül az emberi lélekbe, az emberi belső élet gazdagságába, forrongásába, tragikumába és nyomorúságába, szépségeibe és nagyszerűségeibe.

És éppen ezen a hozzánk szóló „emberibb emberen” keresztül tart tüköröt az olvasó lelke elé. Éppen, mivel olyan intenzíven emberi, amit magáról mond, hogy nemcsak ő van benne, hanem az ember is, azért vagyok benne én is. Sokszor megírták, hogy a költő az az ember, aki azt amit mindenki érez, de nem tud kimondani, ki is tudja mondani; hozzá kell ehhez tenni: úgy tudja kimondani, hogy amikor hallok, rá is ismerek benne magamra. A nagy író így talán minden másnál jobban segít bennünket a magunk megismerésére. És ezen a ponton az önismeretnek erkölcsi jelentősége is van. Századunk mélylélektana sokoldalú kísérletekkel és elméleti fejtegetésekkel erősíti meg a keresztény askézisnek és lélekvezetésnek évezredek tapasztalatát, hogy a lelki betegségek ellen (az erkölcsiek ellen is) legelső természetes orvosság a tudatosítás. Krisztus követésének első útszakasza a lélek tisztulása, és ennek egyik legfontosabb tennivalója: a harc az önmagunkról való illúziók ellen. Valójában sohasem hagyhatjuk abba a törekvést, hogy úgy lássuk magunkat, amint valóban vagyunk; vagyis ahogyan Isten lát bennünket. Meglátni, megismerni és önmagunk előtt is megvallani azt a temérdek kisebb és nagyobb rosszat, keserves és végzetes tökéletlenséget, gyengeséget, lomhaságot, megalkuvást, végelemzésben gögöt és önzést, amely sokszor

még legjobbnak látszó cselekedeteink gyökereit is körülfogja, túljutni a kifelé és még inkább az önmagunk felé való hazugság, képmutatás és szerepjátszás szövevényén: mindez igen tekintélyes része a komolyan vett keresztény erkölcsi életnek. Persze, hogy ehhez elsősorban Isten kegyelme kell és a lelkiélet nagymestereinek évezredes bölcsesége. Am ezek mellett, előtt és után (hiszen a természetfölötti a természetre épül) felbecsülhetetlen és művelt ember számára nagy kár nélkül alig nélkülözhető segítséget nyújtanak a nagy írók és költők munkái, akik bizonyos értelemben mást sem csináltak egész életükön át, mint próbáltak egyre mélyebbre vájni a maguk lelkebe és egyre mélyebbre világitani az emberi lélekbe. „Költeni annyit tesz, mint gyönni”, — mondta Goethe. „Költeni annyi, mint ítélőszéket tartani magunk fölött” — mondja Ibsen. Aki követni tudja őket ebben a lelki bányász- és mélyépítő-munkában — és könnyű követni őket, mert művészi értékeikkel szinte ragadják magukkal azt, aki átadja magát vonzásuknak, — az olyan iskolát jár végig, amelynél termékenyebb előkészítés a lelkismeretvizsgálat és az elmélkedés számára alig képzelhető.

Magunkbamerülés, önismeret, önmagunkhoz való őszinteségre indítás: ezek azok az értékek, amelyeket az írói alkotás kifejezés-tartalmából meríthet az olvasni tudó. De van a mű kifejezési tartalmának egy egyenesen jobbulásra ösztönző hatása is. Ha alapvetően igaz az, hogy az író, amikor lelkét beleírja a műbe, a maga mélyebb, értékénjét mutatja meg, akkor a műben szükségképpen valami emberileg magasabbrendű valami valósul meg. Amint mondani szokás, az író nem azt mutatja meg, hogy milyen, hanem azt, hogy milyen szeretne lenni. Igen, az író azt mondja meg, „ami szeretne lenni”, de becsületes művésznél ez nem valami önkényesen felvett, önmagának hízog hazug önarcképet jelent, nem is üres álomképet, egyszóval megint csak illúziót, hanem azt a mélyebb ént, amelynek vonásai ott szunnyadnak a lélekben, csak nem tudnak kifejlődni, akár szerencsétlen körülmények, akár a maga bűne miatt. De valamiképpen mégis csak ott vannak, aminek legbiztosabb jele, hogy töredékben- vagy csírában-maradtságuk kínozza az író; éppen az ebből fakadó nyugtalanság ösztönzi, hogy művészileg valósítsa meg azt, amit az életben nem tudott, de mindig érzi, hogy tudnia kellett volna megvalósítani. Ugyanez az „eszményítés” dolgozik a tárgyi valóságból vett emberalakok ábrázolásában is. Már most egyrészt a minden emberrel közös belső utánzás ösztöne, másrészt az a leküzdhetetlen hajlam, hogy magunkat jelentősnek, értékesnek, előkelőnek érezhessük, azt hozza magával, hogy mikor az olvasó a műben magára ismer, a műből magába fogadott lelkivilág átélésekor azt fedezi fel önmagában is, amit abból önmagában is meglevőnek szeretne tudni, azaz az író „érték-énjének” átélésekor a maga érték-énjéhez jut közel, illetve a felé kap ösztönzést. Ha csakugyan megvan bennünk az az érték, amelyet így felfedezünk, akkor az esztétikai élmény ezt tudatosítja, erősíti, újabb tevékenységre indítja. Ha csak felénk, csonkán, elfojtottan van bennünk az olvasott és megkívánt jó, akkor az esztétikai élmény mintegy felbátorítja, fejlődésnek

indítja, vagy új életre kelti, megmozdítja a ráakodott törmeléket, az akadályok elhárítására ösztönöz. Ha az olvasott, értékesnek talált jóról úgy érezzük, hogy nincs meg bennünk, akkor az esztétikai élmény ráébreszt erre a hiányra, sajnálatot, szégyenkezést vagy bosszúságot kelt bennünk, vágyat ébreszt utána, arra sarkall, hogy mégis megpróbáljuk kifejleszteni magunkban, vagy legalábbis megerősíti bennünk a sajnálattal nélkülözött érték tiszteletét. A mult század jeles francia esztétikusa, Guyeau írja: „A lélek fölemelkedik annak magasába, amit bámul... Azzá szeretnék válni, amit csodálok, és bizonyos fokig azzá is válok. Itt teljesül az a platonai hit, hogy a szépet látni annyi, mint jobbá lenni és bensőleg megszépülni“. Minden remekmű azt kiáltja vagy suttogja felénk, amit Rilke szonettjének archaikus Apolló-torzója: „Változtasd meg életedet.“

IV.

Az író, mondtuk, azért ábrázolja a külső valóságot, mert ki akarja fejezni a maga belső világát. Ám ez a kifejezési szenvedély sem mindeztől öncélú: azért akarja kifejezni magát, mert akar valamit mondani az embereknek. Valamit, amit jelentősnek, nagynek, mindennél fontosabbnak érez. A költészet és az irodalom nagy dolog, az író, a költő számára a legnagyobb, nem játék. Játék is, nem egyszer mintha csak az volna, játék anyaggal, formával, természettel, emberekkel; persze: akkor az író érzése szerint ez a játék is hozzátartozik a legnagyobb dologhoz. Nem egyszer ráfeledkezik az író a külső világra is, és mintha ábrázolna az ábrázolásért, mert nagyszerű dolog (érzése szerint megint csak valamiképpen a legnagyobbval azonos) fölfedezni és megmutatni a valóságot. Kiírthatatlan az íróban — nemcsak a lírikusban — a maga megmutatásának szenvedélye is: olykor nem is tesz mást, mint hangosan sír vagy nevet, és akkor megint csak ezt érzi a legnagyobb dolognak, — egyszóval: öntudatlanul is, az öncélúnak látszó játékon, valóságábrázoláson, magamegmutatáson keresztül is mond valamit, ami több az aktuális játéknál, a valóság megrajzolt darabjánál, vagy szobaöntött hangulatnál, önvallomásnál. A mű mindig mond valamit: nemcsak ábrázol és kifejez, hanem jelent is. Ez a jelentés valami átfogó, általános, egész-jellegű. Nem ábrázolhatom a valóság egy darabját úgy, hogy el ne árulnám, milyennek látom, érzem a valóságot. Nem fejezhetem ki pillanatnyi hangulatomat vagy röpke gondolatomat a nélkül, hogy el ne árulnék valamit abból, hogyan gondolkodom és érzek egyáltalán. Egyszóval minden mű jelentést hordoz, az egész embervilágról, egyszer kimondva, másszor sejtetve, legtöbbször ki sem mondván, nem is sejtetve, de mégis megéreztetve. A sorok között vagy mögött az író akarva nem-akarva mond valamit, a legnagyobb dolgokról: életről, halálról, emberről, Istenről, időről és örökkévalóságról, jóról és rosszról. stb. stb. Jelentés, mondanivaló, világnézet, világézés, morál stb., — sokféle névvel illeti az esztétikai nyelvhasználat ezt a jelenséget; bizonyos, hogy végső fokon ez a közelebből legtöbbször meg sem határozható valami vezeti az író kezét az ábrázolásban és a kifejezésben is. Úgy ábrázolja a világot, az életet, az embert, ahogyan látja és érzi

a mindenséget. Olyan képet mutat magáról, amilyenek az ő érzése, belső látása, magától értetődő életakarása szerint kell lennie az embernek, — kellene lennie neki is. Éppen ez a magától értetődő, tehát nem okoskodással kidolgozott, nem értelemmel meggyőzni akaró, nem külső és pillanatnyi hatások szerint igazodó belső igazság adja meg a művészi alkotás hitelét, ez teszi emberileg egészen mássá, tehát hatásában is többé, mint versbeszedett értekezés vagy prédikáció.

Már most ennek a sokszor alig megfogható, mégis mindig jelenlévő és félreérthetetlenül hatékony valaminek — nevezzük az egyszerűség kedvéért világnézetnek — mindenekelőtt tárgyi tartalmával van nagyon határozott szerepe vallási és erkölcsi életünk fejlődésében. Minthogy nekünk olvasóknak is megvan a magunk krédója és filozófiája, életbölcssége és erkölcsi felfogása, életérzése és életalakító törekvése, — mondjuk megint a nem-szabatos, de egyszerű szóval: világnézete — a kényfele világnézet, az íróé és az olvasóé, akarva-akaratlanul viszonyba kerül egymással. Ha az író világnézete azonos, vagy legalább a fődolgozatban rokon a mienkkel, akkor erősíti, jólesően táplálja, tudatosítja, gazdagítja a mienket. Ha ellenkezik vele vagy egyenesen sérti, akkor ütközés és küzdelem áll elő, amely a mű jellege és az olvasó szellemi-erkölcsi fölszereltsége szerint sokféle alakot ölthet. Ezek nagyjából két főtipusba foglalhatók. Az egyik az az eset, amelyet fejtegetésünk kezdetén mint az irodalom veszélyes hatását említettünk. Ha attól kell félni, hogy a mű az olvasó hitét vagy erkölcsét komoly veszélybe sodorhatja, akkor (ha csak feltétlen szükségesség nem parancsol mást) elutasíthatatlanul hangzik feléje az Evangélium eligazító szava: először az Isten országát kell keresni, és ha az egyik szemünk megbotránkoztat bennünket, ki kell azt vágni. A nagy irodalom, ha kellőképpen adom át neki magam, segítségemre lehet abban, hogy jobban szeressem Istent, és az embereket, de a legnagyobb esztétikai érték sem kárpótolhat azért a szerencsétlenségért, amit hitem vagy erkölcsiségem gyengülése jelentene. Rámutattunk azonban, hogy öntudatos keresztény ember nem hagyhatja abba a maga nevelését addig, míg el nem jut a Krisztusban való nagykorúságnak, az ő Isten-kiszabta méretei szerint neki elérhető fokára; ha ez megtörtént, akkor kellően fel van szerelve, hogy a könyvvel, illetőleg az íróval való küzdelemből emberségének és kereszténységének gyarapodásával kerüljön ki. Nekünk, keresztényeknek ugyanis, mint Tolsztoj mondja, megvan a biztos próbakövünk annak megállapítására, mi igaz és mi nem igaz, mi jó és mi rossz: az Evangélium. Minthogy pedig a nem-katolikus jó írók műveiben rendszerint vegyesen van igaz és nem igaz, jó és rossz, a keresztény olvasóban olvasás közben is ébren van a keresztény lelkiismeret és dolgozik a próbakő. Az Evangélium lelkében élő világánál felismeri a jót és az igazat, örül és erősödik rajta. Felismeri a rosszat és a nemigazat is és Krisztus követésén, maganevelésén, lelkiismeretvizsgálaton és elmélkedésen élesedett látásával meglátja azt is, miből fakad ez a rossz, megsajnálja érte az író, de nem engedi megfertőzni tőle a maga lelkét. Ha pl. a világ egyik legnagyobb regényének, a K a r a

m a z o v t e s t v é r e k n e k o l v a s á s a k ö z b e n r á e b r e d , m i l y e n t o r z f o g a l m a v a n D o s z t o j e v s z k i j n e k a k a t o l i c i z m u s r ó l , e z u g y a n n e m f o g á r t a n i a z ő k a t o l i k u s h í t é n e k , h i s z e n r ö g t ö n m e g é r t i , h o g y e z a n a g y í r ó e g y á l t a l á n n e m i s m e r t e a k a t o l i c i z m u s t , é s e z é r t c s a k s a j n á l n i l e h e t ő t ; d e e z e k a g y e r m e k e s e n n a i v t é v e d é s e k n e m f o g j á k a k a d á l y o z n i a b b a n , h o g y h a t n i e n g e d j e m a g á r a a z o k a t a p á r a t l a n l e l k i m é l y s é g e k e t , a z t a n a g y s z e r ű k e r e s z t é n y l e l k i s é g e t , a m e l y a n a g y m ű a n n y i r é s z é b ű l á r a d f e l é j e , e l r a g a d ó n , ö n i s m e r e t r e é s k r i s z t u s i s z e r e t e r e ö s z t ö n z ö n . A z o k a j ö h i s z e m ű a g g á l y o s k o d ó k , a k i k m e g ű t k ö z t e k U n d s e t K r i s z t i n L a v r a n s d a t t e r j á n a k e g y - k é t k e m é n y r e a l i z m u s s a l m e g í r t j e l e n e t é n é s b i z o n y á r a a b b a h a g y t á k a z o l v a s á t , n e m i s s e j t e t t é k , h o g y a m a g u k m e g i s m e r é s n e k , ö n n e v e l é s n e k é s a z I s t e n f e l é v á l ó k e z e l e d é s n e k m e n n y i i n d í t á s á t ó l , — a t e o l ó g i a n y e v é n s z ó l v a : m e n n y i k e g y e l m i i n d í t á s t ó l — f o s z t o t t á k m e g m a g u k a t .

Az írói művek jelentése azonban a legtöbbször nem olyan világos, hogy ilyen határozott helyeslést vagy szembehelyezkedést csíholna ki az olvasóból, hiszen a mondanivaló legtöbbször az íróban magában sem fogalmi határozottságú, nem is mindig tudatos, vagy legalábbis nem egészen tudatos benne — hiszen akkor inkább értekező vagy szónoki formát sürgetne, nem művészi alkotást. Az igazi művész éppen akkor kezd alkotni, mikor olyan mondanivaló feszíti lelkét, amelyet nem lehet másképpen megmondani, mint a művészet eszközeivel. A művészet eszközei pedig természetüknél fogva nem magyaráznak és nem beszélnek rá, hanem megérettnek, sejtetnek, szüggerálnak. Azért a nagy alkotások „világnézet” igen sok esetben mint sejtelem, sóvárgás, vágy remeg a sorok fölött, és mint sejtelem vagy vágy gyullad ki az odaadó olvasó lelkében is. Az esztétikai élményben tudatosan, sejtelemszerűen vagy öntudatlanul, de a legtöbbször van valami vágy, valami többé-kevésbé ismeretlen után, ami azonban művész és olvasó ösztönös sejtése szerint valamiképpen a legnagyobb dolgokkal függ össze. Platóni állam, Utópia, Boldogok Szigete, aranykor, Elveszett Paradicsom, eltűnt lovagvilág, mesés kelet és csodás középkor, Tündérvölgy és Dél-sziget, Robinson szigete és Ábel rengetege, kék virág és kék madár, vagy egyszerűen a messze múlt: a történelem, a Biblia, a mitológia, vagy a jövő század, illetve az eljövendő emberiség megálmodott képe: mind ennek a nagy és szép ismeretlennek, ennek a megsejtett „jelentésnek” sóvárgott, hívott szimbólumai. A stilizálásnak és az eszményítésnek, amik nélkül nincs művészi ábrázolás, legmélyebb értelme ez az „önmagánál szebb, dicsőbb természet”, a valóságnak ez „égi mása” utáni örök emberi sóvárgás, ettől függ nemcsak „az ének varázsa”; hanem minden művészi alkotásé. Aki ezt a nagy versekben, nagy regényekben meg nem érzi, csak annyit érthet meg a művészet valójából, mint Vörösmarty Csongorának Böskéje az Ej fenséges borongásából: „Ah szegény jó asszonyságnak Milyen furcsa álmai vannak!”

A sejtelemnek és a vágnak ez az irracionális mélysége az a hely, ahol a nagy művészetnek a vallási élménnyel való rokonsága szinte kézzelfogható. Ezt a rokonságot kevesen érezték nálunk olyan határozott-

sággal, mint Prohászka. „A művészet, — írja naplójában, — mely alakot ad hangban, alakokban a szépnek, a megsejditettnek, a fölségesnek, mely kinyilatkoztatásokat nyújt egy felső, szebb világból, a vallással, az örök szép forrásának kultuszával rokon. Mindkettő az örvény szélén ül; érzi a vonzásokat, a szükségességet, az igényt a szebbre, jobbra. Az egyik (a művészet) a meglátottnak alakot, a másik (a vallás) önmagát adja. Kiterjeszti karjait, kinyújtja magát mindkettő: a művészet, hogy el-elfogjon egy-egy fényt vagy hangot; a másik, hogy beleolvadjon az örök szépségbe s szentségbe. Azért a művészet is tisztít, finomít, nemesít, emel.” Az esztétikai élménynek és a vallási élménynek hasonlóságát, illetve lélektani rokonságát tömören és szabatosan fogalmazza meg egy francia gondolkozó, Maurice Denis: „A nevére méltó művészi alkotás valósulnak meg. Ezt a mértéket egyfelől az olvasott műnek, illetve írójának emberi és művészi fajsúlya, másfelől az olvasónak emberi formátuma, vallási és erkölcsi életének fejlettsége, esztétikai fogékonysága és felszereltsége szabja meg. Alighanem az esztétikai élményre és azért az itt fejtegetett értékekre is áll az, ami a misztikus élményre; aki próbálta, boldogan ismer rá, amikor hall róla; aki át nem élte, avval meg nem érteti semmiféle fejtegetés. E lelki értékek átélésének feltételei közül talán a legfontosabb mégis az olvasó vallási élményének mélysége és tágassága. Akinek számára az „isteni valóság”, a természetfeletti világ csak szó, amelyet sohasem „realizált”, annak az esztétikai élmény misztikuma legföljebb valami szentimentális-édeskés elábrándozás, a „természet” szépségein való, a legjobb esetben panteisztikus elringatózás, máskor talán a saját szellemi magasrendűségén való naivul önös gyönyörködés, egyszóval valami szegényes pótvallásféle lesz, amelyetől az ember sem jobba, sem mélyebbé nem válik. Az ilyennek legnagyobb elragadtatásai is szegényes élmények akár a verset, regényt sohasem látott lelkiszegény hívőnek szürke és egyszerű imádságához képest. Aki azonban megélte lelkében az Istenkeresés szent nyugtalanságát — „Magadhoz igazítottál bennünket Uram és nyugtalan a mi lelkünk, amíg meg nem nyugszik Benned, Istenem”, (Ágoston) — az nemcsak az Isten-keresésnek, hanem a megtalálásnak, vagy legalább a Hozzá vezető út felbukkanó fordulóinak szent izgalmát tapasztalhatja meg a nagy írói alkotásokban. Akit pedig a Szentlélek kegyelme méltónak talált arra, hogy rábukkant már a lelkében nyíló Isten országára, annak számára a nagy vers és a nagy regény majdnem minden lapja Mózes csipkebokrává válik, amelyből az szól hozzá, Aki van és Akiben mi is, — akár imádkozunk, akár regényt olvasunk, — élünk, mozgunk és vagyunk.

HARSÁNYI LAJOS VERSEI

MÁR KÉSZÜLŐDÖM...

Már készülődöm Istenem,
Hogy hozzád menjek,
Hogy fölragyogjanak nekem
A szem nem látta mennyek.

A vak földön is volt néhány
Világos estem,
De mindig a te nagy Egész
Világod lestem.

Milyen lesz a Roppant Nagyúr?
S milyen az ország,
Hol mindent tükröz s megmutat
Naptiszta orcád?

A földön mindig nyugtalan
S kíváncsi voltam.
A mindenséget vágyom én
Tebenned látni — holtan.

A HÜSÉG DICSÉRETE

Ha fölmegegyek a mennybe,
Hol minden röpke, könnyed,
Kezembe ad az Isten
Egy roppant képeskönyvet.

Mohón forgatni kezdem.
Szemem köve kigyullad,
Képekben látom benn a
Jelent, jövőt, a multat.

Legtündöklöbben áll benn
A szent Apostol, János.
Csupa arany és bíbor,
Keretje is virágos.

— Mért ő a legszebb? — kérdem.
S az Úr — símitva orcám —
Azt mondja: — Mivel ő volt
Halálomig hű hozzám.

A MÁSODIK HALÁL

Ira Graham Green

Este talált rám a falu melletti fák alatt. Sohasem kedveltem, és elbújtam volna, ha jönni látom. Erősen hiszem, hogy az ő terhére kell irni fia vétkéit — már amennyiben vétkek; — csakhogy én távol vagyok attól, hogy annak mondjam őket. Mindenesetre bőkezű volt a fiú és sohasem fukarkodott, mint más emberek a faluban, akiket néven is nevezhetnék, ha akarnám.

Éppen feszült figyelemmel meredtem egy levélre, különben fel sem fedezett volna. A levél lazán függött egy ágacska, szárát beszakította a szél, vagy egy kő, amit valami falusi gyerek hajított rá. Csak a szár szívós külső zöld bőre tartotta az ágon. Alaposan megszemléltem, mert felső lapján hernyó mászott, és ezzel lengésbe hozta a levelet. A hernyó az ágacska felé igyekezett és én azt találgattam, vajjon ép bőrrel elér-e, vagy levelestül a vízbe pottyan. A fák alatt egy kis tócsa volt, a feke nehéz agyag, és attól egész pirosnak látszott. Sohasem tudtam meg, hogy elérte-e a hernyó az ágacskát, mert — mondom — ez a szörnyű nőszemély felfedezett. Az első, amiről észrevettem közeledtét, a hangja volt, közvetlenül mögöttem.

— Minden kocsmát végig jártam utánad — mondta éles öreg hangján.

Jellemző volt reá, hogy azt mondta: minden kocsmát, amikor az egész faluban összesen csak kettő volt. Mindég az elismerést kereste olyan fáradozásáért is, amit el sem végzett.

Megmérgeződtem és nem tudtam elnyomni bizonyos élességet feleletemben.

— Kár volt a fáradságért — mondtam —, hiszen tudhatta volna, hogy ilyen gyönyörű este nem ülök a kocsmában.

A vén szipirtó gyorsan meghúzta magát. Nagyon is tudott ő tisztességet, ha el akart valamit érn.

— Szegény fiam miatt jövök — mondta.

Ez annyit jelentett, hogy a fia beteg. Ha jól ment sora, akkor sohasem emlegette másképp, mint „az a csirkefogó”. A vén asszony keresztül vitte, hogy a fia a hét minden napján legkésőbb éjfélre már otthon volt. Mintha egyáltalán lehetne valami rossz fát tenni a tűzre, ilyen piciny faluban, mint a mienk. Persze gyorsan felfedeztük, hogyan csaphatjuk be, de engem felháborít az a gondolat, hogy egy felnőttharc harmincéves férfi dirigálni hagyja magát az anyjától, csak azért, mert annak nincs férje, aki fölött zsarnokoskodna. De ha megbetegedett, — ha csak egy kis hülésről volt is szó, — akkor mindjárt „szegény fiam” volt.

— Meghal — mondta — és nem tudom mit kezdek nélküle.

— Hát én meg nem tudom, hogy segíthet magán.

Mérges voltam, mert egyszer már úgy volt, hogy meghalt és az asszony el is intézett mindent, éppen csak hogy el nem temette. Úgy

gondoltam, megint ilyenféle meghalásról van szó, olyanról, amelyen túljut az ember. Hiszen csak egy hete, hogy láttam, amikor felment a hegyre, a tanyára egy lányhoz. Néztem utána, míg picike fekete pont lett belőle, amelyik hirtelen megállt, egy négyszögletes szürke szekrényféle előtt a mező közepén. Ez volt az a pajta, ahol találkozni szoktak. Nagyon jó szemem van és gyakran csupa mulatságból próbálgatom, hogy milyen messzire látok és milyen élesen. Éjfél előtt megint találkoztam vele és még segítettem is neki, hogy anyja tudta nélkül bejusson a házba. Akkor még egészen jól érezte magát, csak egy kicsit fáradt és álmos volt.

A házsártos vénasszony megint rákezdett.

— Téged hív — krákogeta.

— Hát ha olyan beteg, ahogy mondja, jobban tenné, ha orvost hívna.

— Orvost már hívtunk, hát nem tud segíteni.

Bevallom, hogy hirtelen megijedtem, míg csak eszembe nem jutott hogy ez a zsvány csak teteti a betegséget, valami huncutság jár az eszében.

Volt hozzá elég esze, hogy még az orvost is becsapja. Láttam egyszer, amikor valami rohamot szimulált. Megtévesztette volna magát Mózeset is.

— Az Isten szerelmére gyere már — mondta az asszony. — Ugy látszik fél valamitől.

Egészen ösztintének érződött, amikor így megtört a hangja. Azt hiszem, a maga módján szerette a fiát. Még is sajnáltam egy kissé, hisz tudtam, hogy az a legkisebb hajlandósággal sincs iránta, és nem is iparkodott soha, hogy ezt leplezze.

Ott hagytam a fákat, a piros tócsát, és a küzködő hernyót, mert tudtam, hogyha már egyszer látni kíván a „szegény fia”, akkor úgysem hagy békén. Még egy héttel ezelőtt mindent megtett volna, hogy távoltartson bennünket egymástól. Engem okolt ugyanis a fia életmódjáért, mintha bizony akadt volna halandó, aki visszatarthatta volna őt egy szemrevaló asszonynéptől, ha egyszer gusztusa támadt rá.

Tíz éve, hogy a faluba költöztem, de alighanem most történt először, hogy az elülső ajtón léptem be a házukba. Mosolyogva néztem fel az ablakára, még láttam a falon a multheti létra nyomait. Nem volt könnyű a létrát egyenesen megtámasztani, de az anyja álma mély volt. A pajtából hozta le a létrát, én meg visszavittem, amikor ő már szerencsésen bent volt. De sohasem lehetett a szavának hinni. Sokszor a legjobb barátját is becsapta. Mikor újra a pajtához értem, a lány már eltűnt.

Alig léptem be a házba, nyomasztó érzés fogott el. A csend nem volt itt szokatlan, mert nem voltak barátaik, bár az anyjának volt egy sógornője, aki nem lakott messze. De nem tetszett nekem az orvos lépteinek zaja, ahogy belülről szembejött velünk. Ünnepeyes arcot öltött a kedvünkért, mintha a halál valami szent dolog volna, — még az én barátom halála is. —

— Eszméletlenül van — mondta az orvos — de a végét járja. Nem tehetek semmit. Ha azt akarja, hogy békességben haljon meg, jó lesz, ha felengedi a barátját. Félt valamitől!

Igaza volt. Rögtön megláttam, amikor az alacsony ajtón meghajolva beléptem barátom szobájába. Párnákkal volt felpolcolva és tekintetét az ajtóra szegezte, mert várta hogy jövök. Szeme fényes volt és a tekintete ijedt. A haja tapadó s tincsekben lógott homlokába. Eddig még sohasem gondoltam rá igazában, milyen egy csúnya ember volt tulajdonképpen. Ravasz szeme volt, túlságosan oldalról nézett az emberre, de ha normális egészségnek örvendezett, akkor vidáman csillogott a szeme, úgy hogy az ember észre sem vette bennük a ravaszságot. Volt valami megnyerő és merész ebben a csillogásban, mintha azt mondaná: „Tudom, ravasz ember vagyok és csúnya. Sebaj! Azért legény vagyok a talpamon.” És azt hiszem, ez a villogás a szemében, ez volt az, amit a nők vonzónak és izgatónak találtak. De most, hogy ez eltűnt szemeiből, egyszerűen csak csirkefogónak látszott.

Kötelességemnek tartottam, hogy felvidítsam, hát egy kicsit tréfálkozva kezdtem. De nem nagyon tetszett neki. Már félni kezdtem, hogy még majd vallásos szempontból találja felfogni közeli végét, amikor hirtelen felszólitott, hogy üljek le. Feltűnő határozottsággal kezdett beszélni.

— Meghalok — mondta, csak úgy tódultok belőle a szavak. — És kérem szeretnélek valamire. Ez az orvos nem való semmire. Legfeljebb azt hiszi, hogy lázálomban beszélek. Félek, öreg barátom. Szeretnék megnyugtató bizonyosságot kapni — hosszú szünet következett — olyan valakitől, akinek egészséges emberi esze van.

Kicsit lejjebb csúszott a magas párnáról.

— Csak egyszer voltam komolyan beteg — kezdte újra —. Még mielőtt te ide költöztél. Még jóformán gyerek voltam. Az emberek azt állítják, hogy már halottnak hittek. Már vittek is ki temetni. Az utolsó pillanatban tartotta őket vissza valami orvos.

Sok hosanló esetről hallottam már, és nem tudtam kitalálni, miért kell most erről beszélnie nekem. Utóbb azt hittem, átlátok gondolatmenetén. Az anyja már egyszer volt úgy, hogy nem fáradózott valami különösen azzal, hogy megállapítsa, halott-e a fia igazán, bár nem kétlem, hogy akkor is nagyra volt a fájdalmával: — „Szegény fiam, nem tudom, mit kezdek nélküle.” Meg vagyok róla győződve, hogy akkor is úgy hitte, amit mondott, mint most. Nem volt ő gyilkos, csak hajlott rá, hogy elsiessze a dolgokat.

— Nézd öregem — feleltem és kicsit feljebb támasztottam a párnán —, nem kell semmit sem félned. Még nincs szó meghalásról, és különben is minden esetre gondom lenne rá, hogy az orvos eret vágjon rajtad, vagy valami ilyenfélét csináljon, mielőtt kivinnének. De hiszen mindez csak beteges képzelődés. Ugyan menj, fogadok az utolsó ingembe, hogy még sok év van előtted. És még sok kislány.” — tettem hozzá, hogy megmosolyogtassam.

— Nem hagynál fel ezekkel a dolgokkal? — kérdezte, és most már

tudtam, hogy megjámorodott. — Tudd meg, — folytatta — ha életben maradnék, nem kéne nekem többet lány egy sem.

Próbáltam nem mosolyogni, de nem volt könnyű komolynak maradni. Egy betegnek az erkölcsi nézetei mindig komikusak egy kicsit.

— Akárhogy lesz is, mindenesetre nem kell félned.

— Nem erről van szó — felelte —. Nézd öregem, amikor a kórházban magamhoz tértem, úgy éreztem, hogy én már halott voltam. Egyáltalában nem volt az olyan, mint az alvás. Sem valami békességes nyugalom. Volt ott valaki, valahogy körülvevett valaki, aki mindent tudott. Minden lányt, akihez valaha közöm volt. Még azt a fiatalit is, aki meg sem értett. Ez még a te idő előtt volt. Úgy egy mérföldnyire lakott a falutól, ahol most a Rachel lakik. De később elköltözött a családjával. Még a pénzt is tudta, amit anyámtól elvettem. Ezt én nem nevezem lopásnak, hisz a családban maradt. Sohasem volt alkalmam ezt az ügyet megmagyarázni. Még a gondolataimat is tudta. Pedig a gondolatairól nem is tehet az ember.

— Ez csak valami rossz álom volt, — nyugtattam.

— Igen, biztosan álom volt, ugy-e ilyeneket álmodik az ember, amikor beteg. És láttam azt is, hogy mi vár rám. Nem tudom elviselni, ha bánatnak. Ez nem volt igazságos. El akartam ájulni, de nem birtam, hiszen halott voltam.

— Álmodban — mondtam. Félelme idegessé tett. — Álmodban — ismételtam.

— Igen, ugy-e, bizonyára álom volt, hiszen felébredtem. A legfurcsább az volt benne, hogy egészen jól éreztem magam és erősnek. Felemelkedtem és az út közepén álltam, és egy kicsit távolabb egy kis embercsoport, és láttam a fölvert porban, amint elmentek egy férfivel, avval az orvossal, aki megállította őket, mikor el akartak temetni engem.

— Nohát igen — mondtam.

— Öregem, tegyük fel, hogy igaz volt, — folytatta. Tegyük fel, hogy igazán halott voltam. Akkor úgy hittem, és az anyám is úgy hitte. De őrá nem lehet adni. Én azután egy pár évig tisztességesen éltem. Úgy gondoltam, hogy ez valami második alkalom-féle. De azután mindent kód fedett be újra, és valahogyan... Az egész valahogy nem látszott valóságnak. Lehetetlenség. Persze, hogy lehetetlenség. Ugye te is tudod, hogy ez nem lehetséges. Ugy-e?

— Hát persze, hogy nem — mondtam. — Ilyenféle csodák manapság nem történnek. És ha még történnek is, nem valószínű, hogy éppen veled történjenek, és éppen itt nálunk.

— Borzasztó volna, — mondta — ha igaz volna, és még egyszer végig kellene csinálnom az egészet. Tudod mi minden várt rám... álmodban. És most még rosszabb lenne. — Megállt, aztán egy rövid szünet után hozzátette, mint aki egy igazságot állapít meg: Ha az ember halott, akkor nincs többé öntudatlanság, soha többé az egész örökkévalóságon át.

— Biztos, hogy álom volt — mondtam, és megszorítottam a ke-

zét. Képzeldéseim engem is megfélemlítettek. Azt kívántam, bár halna meg hamarosan, hogy megszabaduljak alattomos, véraláfutásos, ijedt szemeitől, és láthatnák valami vidámat és mulatságosat, mint teszem azt a Ráchelt, akit emlegetett és aki egy mérföldnyire lakott a falutól.

— Nézd csak — mondtam: ha lett volna itt valaki, aki ilyen csodákat mivel, akkor hallottunk volna más esetekről is, erre mérget vehetsz. Még ha itt ebben az istenverte zugban élünk is — tettem hozzá.

— Voltak más esetek is — mondta —. De ezek a hírek csak a szegények között terjedtek el, azok pedig elhisznek mindent — nem? Sok a beteg és nyomorék, akiket állítólag meggyógyított. És volt itt egy vakonszületett ember is, és jött az az ember és csak megérintette szemeit és az újra látott. De ugy-e ez mind csupa vénasszonyos pletyka? — mondta, dadogva félelmében. Hirtelen elhallgatott és összetekeredve feküdt az ág szélén.

Ujra kezdtem:

— Hát persze, hogy ez mind csupa hazugság.

De abbahagytam, mert felesleges volt minden szó. Már nem tehettem mást, mint lemenni, és az anyjának megmondani, hogy jöjjön és fogja be a szemeit. Én nem nyúltam volna hozzájuk a világ minden kincséért. Nagyon régen nem gondoltam már arra a sok-sok év előtti napra, mikor egy hideg érintést éreztem a szemhéjaimon — mintha nyál lett volna — és akkor megnyitkák szemeim és egy férfit láttam, olyan volt, mint egy fa, és körülötte más fák és úgy mentek tova tőlem.

HEGY ÉS FÜGEFA

Máté 21:18.

Kelj fel s zuhanj tengerbe hegy;
a hit parancsolja neked!
Száradj el tövig fügefa,
ne teremj több fügét soha!
Miért voltál gyümölcstelen
a z o n a fényes reggelen?

Kelj fel s zuhanj tengerbe hegy;
fundamentumodig remegj!
Gyüljetek északi szelek,
döntsétek le a hegyeket
s hajtsátok a felhőt, ködöt
a hegy köré ég s föld között.

Kelj fel s zuhanj tengerbe hegy!
Most nyisd kerekre a szemed:
hogy úzik a felhők, szelek
a tengerbe a hegyeket
s mint birkanyáj hazafele
rohannak a tengerbe le.

Kelj fel s zuhanj tengerbe hegy;
Az Úr parancsolja neked.
Ne teremj több fügét soha,
száradj el tövig fügefa!
S aki csak élt gyümölcstelen
maradjon mint te — jeltelen.

A VIZÖZÖN

(Genezis 6, 1—9, 19)

A vizözön elbeszélésének lényege és tartalma mindannyiunk előtt ismeretes; ezért csak azokat a részeket emeljük ki belőle, melyekkel kapcsolatban nehézségek merülnek föl, vagy általában téves felfogások uralkodnak még katolikus hívő körökben is. A legelső ezek között az a kérdés, mi volt a vizözön oka, miért határozta el Isten az emberek e szörnyű pusztulását?

Az „Isten fiai” (6, 2), akiknek bűnei miatt Isten elhatározta a vizözönt, nem mások, mint az emberek, akiket Istenhez a teremtés jogán különleges kötelék fűz, akiket Isten a saját képére és hasonlóságára teremtett, s akiknek értelmükkel és szabad akarattal hódolniuk kellett volna mindenkinek Ura és Királya, a Teremtő előtt. De az emberek megfélemltek erről a hivatásról, nem törődtek Isten parancsaival, és erre következik a szörnyű ítélet. De annak a bűnnek meghatározása, mely a vizözönnek oka volt, már régi időktől kezdve a magyarázók „keresztje”. A legáltalánosabb vélemény a legújabb korig az volt, hogy a bűn a többnejűség, a polygamia lett volna. Az „Isten fiai” annyi feleséget vettek maguknak az „emberek leányai” közül, amennyit csak akartak s ezzel megszegték az első emberpár teremtésekor megadott isteni törvényt, mely „kezdettől fogva” egy férfinak és egy nőnek elválaszthatatlan és fölbonthatatlan kötelékét rendelte el úgy, hogy „ketten egy testté legyenek” (Gen. 2, 24. v. ö. Mát. 19, 5; 1 Kor. 11, 9 és Ef. 5, 31).

Ez a vélemény azonban nem látszik kellően megalapozottnak sem a vizözön elbeszélésének történetében, sem az Ószövetség szellemvilágában. A szövegből ugyanis nem tűnik ki az, hogy egy-egy „Isten fia” több feleséget vett volna maga mellé, másrészt nagyon jól tudjuk, hogy az Ószövetségben az izraelita nép nagy és szent pátriarkáinak is rendszerint több feleségük volt anélkül, hogy emiatt Isten haragját vonták volna magukra. Az egyik legnagyobb és legkiválóbb izraelita embernek, az Ószövetség egyik legnagyobb szentjének, Dávidnak is több felesége volt. Lehetetlenség föltételezni, hogy Isten a többnejűségért soha nem látott katasztrófával, végpusztulással büntessen népeket akkor, amikor később — hacsak ideiglenesen is — maga is megengedi és eltűri ugyanazt. Annyit elárul a szöveg, hogy a vizözön oka valamiféle testi bűn volt, — erre utalnak az Isten szavai: „Nem marad meg az én lelkem az emberben örökké, mert test ő...” — de nem a polygamia. A megoldást két irányban lehet keresnünk. Az egyiket a korán elhunyt és kitűnő meglátású szentírásudós, Gustav E. Closen adta meg. Szerinte a vizözönt előidéző bűnt az „Isten fiainak” és az „emberek leányainak” szembeállításában kell találnunk. Az emberek rendeltetése az, hogy megvalósítsák Isten terveit, hordozzák Isten gondolatait és teljesítsék azokat az örök célokat, amelyeket az Úr akkor tűzött eléjük, mikor férfiúvá

és nővé teremtette őket. Az „Isten fiai” a férfiak, akik magukban hordozzák Isten teremtői erejének és tevékenységének egy részét, akiknek a nőben nem az alantas ösztönök, az állatias vágyak kielégítő társát kell nézniök, hanem azt az élettársat, aki éppenúgy az Isten tervét, életadó erejét hordozza magában, aki éppenúgy Isten képmása és „Isten leánya”, ahogyan Isten embere a férfi. A nemi ösztönt az Isten nem azért adta, hogy az érzékiség mocsara zuduljon az emberiségre, hanem hogy az élet, az új és megszentelt élet forrása legyen. De a férfiak nem vették tudomásul Istennek ezt a célját, a nemi ösztön életfakasztó szent hivatását, az „Isten fiai” a nőben nem „Isten leányait” nézték, a testből és lélekből álló lényt, hanem csak a testet, csak az „emberit”, belemerültek a testi élvezetekbe és ezért következett rájuk az Isten igazságos büntetése.

A másik megoldás Heinisch véleménye. Eszerint Isten fiaian a „jámborokat” kell érteni, akik hívek maradtak Isten parancsaihoz, akik az Ő gondolatának és terveinek hordozói voltak, szemben a kísértő, bűnre csábító kígyó „ivadékával”. Ezek a jámborok Szét utódjai voltak, akik egyedül „számítottak” Isten előtt. Az emberek leányai kifejezés önmagában véve nem jelent mást, mint egyszerűen „leányt”, de az itteni szembeállítás világosan jelzi, hogy az „Isten fiai” és az „emberek leányai” között valami ellentét van. Ezt az ellentétet Heinisch abban véli megtalálni, hogy míg az Isten fiai a Szétiták, az emberek leányai Káin ivadékaik voltak, akik földiesen, istentelenül gondolkodtak és éltek, s testi, külső szépségükkel elcsábították, bűnre vitték a „jámborokat”, Szét utódait is. A vízözön oka tehát Heinisch szerint is valami testi bűn, ugyanúgy mint Closen megoldásában, s ez a bűn a hédonizmus, a testi gyönyörök hajhászása, mely kiölte, kiégette az emberek lelkéből az istenhítnéket és erkölcsnek utolsó maradványát is.

A következő problémát a Mózes I. könyve 6. fejezetének a szavaiban találjuk: „Óriások voltak a földön azokban a napokban — sőt azután is — amikor az Isten fiai bementek az emberek leányaihoz s ezek nekik szültek: ezek amaz ősi idők hősei, híres férfiak.” (6, 4).

Ezekben az ősidők óta híres óriásokban sok magyarózó a Hetvenes görög fordítás olvasásának megerősítését látja, mely az „Isten fiai” helyett „Isten angyalait” fordít. Eszerint a vízözön-elbeszélésben egy mitológiai mese volna feldolgozva, mely szerint az angyalok bukása úgy következett be, hogy emberek leányaival testi bünt követtek el. Az angyalok és az emberek közötti nemi érintkezésből születtek ezek az „óriások”, akik csak félig emberek és megfelelnek a sumér-akkád és asszír mitológiában szereplő „félisteneknek”, amilyen a híres Gilgames is, a róla elnevezett s a babiloni vízözön-mondát is feldolgozó eposz főhőse. Ez a magyarózat azonban nyilvánvalóan téves és csak azt a célt szolgálja, hogy a Szentírásba mindenáron mitológiát lehessen beleolvasni. Először: a Hetvenes görög fordítás sem tartalmazta eredetileg az „Isten angyalait” kifejezést; a legújabb kritikai kiadás már „Isten fiait” ír a szövegben s csak a jegyzetben közli mint néhány kódexnek téves olvasását az „Isten angyalait” fordítást. Másodszor: ez a vélemény

azon a téves filozófiai nézetten alapul, hogy az angyaloknak testük van, pedig azok tiszta szellemek. Végül a Szentírás egészen világosan emberek pusztulásáról, embereknek bűneik által megérdemlett haláláról beszél, tehát a bűn nem lehetett az „angyalok” bűne. Az óriások tehát semmiképpen sem jelentenek mitológiai elemet a Bibliában. Tény ellenben az, hogy nagyon sok népnél fennmaradtak mondák az őskor nagy és hatalmas hőseiről, s a Szentírás is egészen világosan utal az őspátriarkák szokatlanul nagy életkorával arra, hogy a régi emberek erőteljesebbek és hatalmasabbak voltak a későbbieknél. A vízözön korában is éltek ilyen óriások, — ezt mondja a szöveg, — olyan emberek, akiknek nagyságáról és hőstetteiről később is megemlékeztek az emberek; de még ezek sem menekülhettek meg az Isten büntetésétől, ezeknek is el kellett veszniök a nagy katasztrófában, mert ők is bűnösök voltak. Semmiféle emberi nagyság, semmiféle emberi erő nem segíthetett akkor, amikor az ítélet napja bekövetkezett. Hogy az óriások, a leghatalmasabb emberek szintén elpusztultak a vízözönben, arról megemlékezik a Bölcs. 14, 6 is: „Már régente is, amikor a gögös óriások vesztüket lelték, a világ reménysége hajóra menekült és kezud irányítása mellett átmentette a nemző magot az utókornak.” Báruk próféta is ír ezekről az ember-óriásokról, akiket hatalmas erejük sem menthetett meg a pusztulástól: „Ott vannak azok a hírneves óriások, kik az ősidőkben éltek, hatalmas természetűek, hadakozáshoz értők: nem őket választotta ki az Úr... elvesztek, mert nem volt bölcseségük, elvesztek saját oktalanságuk miatt” (3, 26—27). A Szentírás tehát ezekkel a szavakkal csak a vízözön borzalmasságát, minden emberi képzeletet és erőt meghaladó szörnyűségét akarja megfesteni.

Az egész elbeszélés értelmezése szempontjából döntő jelentőségű kérdés a vízözön kiterjedése.

E fontos és sokat vitatott kérdésben háromféle lehetséges vélemény van: 1. a vízözön mind földrajzilag, mind néprajzilag általános volt, tehát kiterjedt az egész földre és minden emberre. 2. Csak néprajzilag volt általános, földrajzilag azonban nem, azaz kiterjedt ugyan minden emberre, de nem az egész földre. 3. Sem földrajzilag, sem néprajzilag nem volt általános, nem terjedt ki sem az egész földre, sem minden emberre és népre.

A szentatyák kezdettől fogva és kivétel nélkül az első véleményt vallották, azonban ma már egyetlen magyarázó sem tartja ezt. A tudósok többsége a második nézetet követi, de egyre növekszik azoknak a száma, akik a harmadikat hirdetik, és ezek éppen a tekintélyesebb katolikus és protestáns magyarázók közé tartoznak. Meg kell jegyeznünk, hogy mind a három nézetnek megvan az alapja a Szentírásban és egyiket sem lehet a katolikus hittal ellenkezőnek mondani. Nem a hit szempontjainak, hanem egyéb megfontolásoknak kell tehát ebben a kérdésben a döntő szerepet játszaniok.

1. A földrajzi és néprajzi általánosságot javallják a Szentírás szövegei, ha azokat „sensu obvio” értelmezzük, azaz úgy, ahogy első látásra, olvasásra a szentírási helyeket érteni lehet. „Éltörölöm az embert

— mondja az Isten —, akit teremtettem, a föld színéről... mert bánom, hogy alkottam őket." (6, 7) Így szól Noéhoz: „Minden testnek — azaz minden embernek — elérkezett a vége előttem: megtelt a föld gonoszsággal általuk s én elpusztítom őket a földdel együtt" (6, 13). Majd ismét így szól: „Eltörölök a föld színéről minden lényt, amelyet alkottam" (7, 4). A vizek az egész föld felett kiáradtak úgy, hogy „elborítottak minden magas hegyet az egész ég alatt, tizenöt könyökkel..." (7, 19—20). Nem lehet tehát csodálkoznunk azon, hogy a szentatyák ezt a véleményt tartották mindaddig, amíg nyomós és komoly érvek nem szóltak amellett, hogy e kifejezéseket nem kell szószertint értelmezni. A szentatyáknak nem voltak helyes fogalmaik az ókori keleti író különleges gondolkodás és kifejezőmódjáról és éppen azért saját szellemiségüknek megfelelően értelmezték ezeket a helyeket is. Ma azonban senki nem tartja többé ezt az első magyarázatot. Ma már ugyanis sokkal biztosabb természettudományos ismereteink vannak, semminthogy a bárkán kívüli összes élőlények pusztulását állíthatnók és olyan víztömeget vegyünk föl, mely az egész földet, még a legmagasabb hegyet is tizenöt könyökkel (kb. hét és fél m.) elborítja.

Az összes állatok, melyek a földön éltek és élnek, be sem fértek volna a bárkába, csak az emlősök fajából 7000 jelenleg is élő és több mint 4500 már kipusztult fajt ismerünk. S mi lett volna azokkal az állatokkal, melyeknek életeleme, létföltétele a víz, a ragadozókkal, azokkal, melyek egy speciális növényvel táplálkoznak, s hogyan fért volna el a bárkában a nagy állatsereglet számára szükséges takarmány? A fizikai törvények értelmében viszont nem keletkezhetik a földön olyan nagy víztömeg, mely a legmagasabb hegyet is több mint hét méterrel meghaladja és eső sem eshetik egyszerre negyven napon keresztül az egész földön, mert az eső éppen a hőmérséklet és légáramlás különbözősége alapján keletkezik. A Szentírás szavait tehát itt nem kell és nem is szabad abszolút értelemben venni. A szent szerző a „minden ember”, „összes élőlény”, „egész föld” kifejezéseket viszonylagosan használja, azaz egy bizonyos helyre és bizonyos személyekre korlátozva: ahogy mi is beszélünk „legmagasabb hegyről”, „mindenkiről” stb. anélkül, hogy ez alatt az egész világ legmagasabb hegyét és az egész föld minden emberét értenők.

2. A magyarázók többsége a második véleményt tartja, mely szerint a vízözön ugyan nem terjedt ki az egész földre, de kiterjedt minden emberre. Eszerint a vízözön abban a korban keletkezett, amikor az emberiség még nem terjedt el az egész földön és így elegendő volt egy bizonyos helyen előidézett áradás ahhoz, hogy az ottéló emberek mind elpusztuljanak azoknak — Noének és családjának, összesen nyolc féléknek — kivételével, akik a bárkában voltak. Ennek a véleménynek a hívei arra hivatkoznak, hogy ha a Szentírás szavait „sensu obvio”, szembeszökő értelemben magyarázzuk, akkor azt kell belőlük kiolvasnunk, hogy a bárkán lévők kivételével minden emberi lény elpusztult. Így beszél nemcsak a már idézett Genézis, hanem azok a szövegek is, melyek a későbbi korban írnak a nagy katasztrófáról, pl. I. Pét. 3,

20 és 2 Pét. 2, 4—9. Ez az érv azonban teljesen tarthatatlan. Mert ha a Szentírás szavait „sensu obvio” értelmezzük, akkor azt kell belőlnünk kiolvasnunk, hogy a vízözön nemcsak minden emberre, hanem minden élőlényre és az egész földre kiterjedt. Ha pedig az első véleménynél nem lehet e kifejezéseket abszolút értelemben venni, akkor nem lehet a másodiknál sem.

A második vélemény mellett azzal is szoktak érvelni, hogy csak így valósul meg az az előkép, melyet a Szentírásra támaszkodva a szentatyák egyhangúlag tanítanak; hogy Noé bárkája előképe az Úr Jézus Krisztus Egyházának. De a típus, az előkép megvalósul és megvan teljes mértékben akkor is, ha a vízözön néprajzilag is csak részleges volt: mert amint a vízözön napjaiban ott, ahol a vízözön volt, minden ember elpusztult és meghalt azoknak kivételével, akik Noéval a bárkában voltak, úgy az újszövetségi üdvrendben is csak azok szabadulhatnak meg bűneiktől, csak azok számára nyílik meg az üdvösség útja, akik bent vannak Krisztus egyházában. A vízözön kérdése egyébként sem hitelvi kérdés, nem a hit tanításai alapján, hanem egyéb alapokon kell eldönteni, hogy kiterjedt-e az egész emberiségre.

Van még egy érve ennek a második véleménynek, mely azonban nagyon komoly; hogy tudniillik a legkülönbözőbb népeknél találunk vízözön-mondákat, melyek ha nem is egyeznek meg a bibliai vízözön részleteivel — bár például a különböző babiloni vízözön-elbeszélések sok részletben is egyezést mutatnak a szentírási elbeszéléssel — a lényegben, vagyis abban megegyeznek, hogy valamikor az őskorban volt egy nagy víz-katasztrófa, melyben minden ember elpusztult, csak az illető nép ősei menekedtek meg hajó által a biztos haláltól. Ilyen vízözön-elbeszélést találunk Szíriában, Mezopotámiában, Kisázsziában, Iránban, Indiában, Szibériában, Délázsziában, a görögöknél, germánoknál, száivoknál, Ausztráliában, Afrika egyes részein és Amerikában. Az e helyeken élő primitív népek között legtöbbször elevenen él még ma is ennek az ősi katasztrófának emléke, s nemzedék nemzedéknek adja át ősidőktől fogva.

Ezt a legkülönbözőbb népeknél megtalálható, lényegében egyező tudatot nem lehet megmagyarázni azzal, hogy valami azon a vidéken előfordult nagy árvíz emléke kísért benne. Mert mintegy hatvan önálló, egymástól független — azaz nem egyik a nép által a másiktól átvett — vízözön-mondát ismerünk eddig; s nem egy olyan népnél is megvan ez a hagyomány, mely a történelem előtti időktől fogva távol lakik a tengertől és minden nagyobb folyóvíztől. Ezeknél a népeknél nem lehetett „valami nagy áradás”, hogy abból kialakulhatott volna egy ilyen „legenda”. S ha az egyes népeknél egy-egy ilyen nagy természeti csapás ki is alakított volna bizonyos mesevilágot, azok a mesék nem lettek volna mind egyformák: a vízözön-mondák viszont lényegileg ugyanazt az eseményt beszélik el. Semmiféle természeti csapás és semmiféle természetmitológia nem magyarázza meg ezeknek a legkülönbözőbb helyeken lakó, a föld egymástól legtávolabbi részein élő különböző fajú

népek közös tudatát, csak az az egyetlen ethnologiai felismerés, hogy ez a monda közkinccse volt e népek őseinek és abból az időből hozták magukkal, amikor még együtt éltek. E mondában az etnologia a közös őshagyomány egy részét látja; és ennek a tudománynak mai megállapításai és biztos igazságai szerint másképp nem is lehet ezt a ténytet megmagyarázni.

3. A harmadik vélemény azt mondja, hogy a vízözön sem földrajzilag, sem néprajzilag nem volt általános, nem terjedt ki sem az egész földre, sem az egész emberiségre. Az Isten eszerint csak a föld egy helyén idézett elő különböző természeti erők által vízözönt, mely az azon vidéken lakó embereket a bárkában lévők kivételével eltörölte a föld színéről. Ennek a véleménynek vallói leggyakrabban avval érvelnek, hogy az a kultúra, melyet a Genézis vízözön-elbeszélése feltételez és leír: a három emeletes hatalmas bárkának építése, a földművelésnek magas foka (szőlőművelés), a különböző szerszámok stb. a már pontosan felkutatott és feltárt történelemelőtti korok közül az úgynevezett neolithikus, vagy újkőkorszak kultúrvilágához tartoznak. Ilyen eszközökkel, ilyen kultúrtermékekkel és ilyen magasszínvonalú földműveléssel csak a neolithikus korban találkozunk. Márpedig az emberiség jóval a neolithikus kor előtt, már a paleolithikus kor messze távolságában szét volt szóródva az egész földön. A kőkorszak legelején, az őskőkorszaknak abban a szakában, melyet a geológiában a Günz-Mindel jégközti korszaknak szoktak nevezni, már megtaláljuk az ember nyomait. Európában éppúgy, mint Ázsiában és Afrikában. Ha tehát a vízözön kiterjedt volna minden emberre, akkor ki kellett terjednie az egész földre is; ha a vízözön néprajzilag általános volt, földrajzilag is annak kellett lennie. Erre az érve nem felelet az, amit a második vélemény vallói fel szoktak hozni, hogy tudniillik a vízözön következtében az egész emberi kultúra tönkrement és azok a kultúrkorok, melyeket az őstörténelem fölállít, csupán a vízözön utáni fejlődés egyes szakaszai. Nem felelet ez azért, mert Noé és fiai a bárkában magukkal hozták azt a kultúrát, melyet a vízözön előtt birtokoltak s a vízözön elmúltával rögtön ott folytatták, ahol a katasztrófa előtt abbahagyták — Noé a vízözön után részegedik meg a bortól — s így a fejlődés ütemében nem történt törés. Az érv ebből a szempontból nem támadható meg. Helytelen azonban a hivatkozás a Gen. 6—9. fejezetéből kielemezhető kultúrára.

Ezért szólnunk kell az emberiségnek a Genézis 1—11. fejezetei szerinti kultúrájáról.

Mózesnek nem volt szándéka és célja, hogy a Genézisben profán történelmet írjon, ebből következik, hogy kultúrtörténelmet sem akart adni. P. Bea már 1933-ban írt munkájában nagyon helyesen mutat rá annak a lehetőségére, hogy Mózes az emberiség őskorának megírásában saját korának feltételeihez alkalmazkodott, saját korának kultúr-elemeivel írta le a régi korok egyes eseményeit, úgy azonban, hogy „ezzel a külső ruhával az esemény, a történet lényege nem változott meg“. A kultúrának azok az elemei, melyek a Genézis őstörténeti ré-

szében előfordulnak: Ádám és Káin földet művelnek (Gen. 3, 17. 22; 4, 2—3); Abel pásztorkodik (4, 2—4); Káin várost épít (4, 17); ruhát készítenek maguknak az emberek a bűnbeesés után (3, 21); Jubál már a vízözön előtt lantot és furulyát gyárt (4, 21); Tubálkám ugyancsak a vízözön előtt már rézzel és vassal dolgozik (4, 22) stb. mindezek a hatalmas mózesi őstörténeti freskónak részeit alkotják éppen úgy, amiként a hatnapos teremtéstörténet „természetráji” leírásai, vagy anthropomorphizmusai, melyeknél nem szabad a részletigazságot, hanem csak az egésznek az igazságát és jelentését kell keresni. És amint a világ teremtésének leírásában Mózes alkalmazkodott és alkalmazkodnia kellett ahhoz a világgéphez, mely korának sajátja, kultúrkincse volt, úgy amikor a régi korok emberének életét leírta, azokat az eszközöket, azt a nyelvet, azokat az életmódokat és formákat kellett felhasználnia, amelyeket az emberek akkor ismertek. Mózes nem volt régészeti szakember és nem volt őstörténész, nem tanulta és nem kutatta az őslénytan és őstörténelem maradványaiból kialakuló tudományt, nem érdekelte őt az emberek külső élete, az őskor kulturális és társadalmi arculata; könyvében minderről egy szót sem akar tanítani, megállapítani, kifejezni. Ő üdvtörténelmet és nem archeológiát vagy praehistoriát írt s a Genézisben előforduló kultúrelemek csak azt a célt szolgálják, hogy az egyes szereplők lelki világát, a történések okait és összefüggését megvilágítsák és kora embere számára érthetővé, megfoghatóvá tegyék. (V. ö. P. M. Vosté nagyfontosságú cikkét az Angelicum 25—1948, számban.) És tanítják ezek a részletek azt is, hogy az ősemberek nem voltak állatok, sem félállatok, hanem éppen úgy ésszel és akarattal megáldott emberek, mint Mózes korának emberei, s rendelkeztek mindazzal a tehetséggel és képességgel, mely az igazi emberi élet kialakításához szükséges: volt ruhájuk, lakásuk, szerszámuk, eledelük, beszéltek, gondolkodtak, kultúrát teremtettek, stb. Világos azonban, hogy amikor Mózes mindezeket leírja, akkor előzőleg nem végzett régészeti kutatásokat az őskultúrának, az ősi emberek életmódjának pontos megállapítására. Ehelyett a lényeg leírására — igen helyesen — felhasználja korának „ruháit”, színeit, „képeit”. Ezek a „képek”, ez a „ruha” kétségkívül anakronisztikus, de az általuk ábrázolt esemény, gondolat és személy történelmi valóság és igazság marad.

Ezekből a kultúrelemekből tehát nem lehet Noé korának pontos kultúrtörténelmi képét megfesteni; ezek éppen úgy festő, ábrázoló elemek, mint azok a természeti utalások, melyekbe Mózes a teremtés gyönyörű képét öltözteti.

Van azonban ezeknek a kultúráról szóló leírásoknak az általános ábrázolt igazságon kívül sajátos jelentésük is az üdvtörténet keretében, éppen úgy, mint a látszólag kronológiai adatoknak. Az a cél, az a gondolat, amit ezekkel a szent szerző ki akar fejteni, sugalmazott és éppen ezért tévedésmentes. És ezért itt is azt kell keresni, mit akart a szerző ezekkel a részletekkel kifejezni? Mert, hogy mást akart, mint amit mi ma gondolnánk, s ahogy mi ma igen sokszor megítéljük, az kétségtelen. Márpedig nemcsak a szentírásmagyarozatnak, hanem egyáltalában

minden írásmagyarázatnak ez a legfőbb célja: az író gondolatát megfogni, meghatározni.

Es ha így fogjuk meg a problémát, meglepő felfedezést tehetünk. Amíg a genealogiákban Mózes csak a Szét-ivadékoknak és a vízözön után Szém utódainak életkor-adatait közli, a külső kultúra jellegzetes elemeit, a profán „civilizáció” egyes szakaszait csak Káin genealogiájában sorolja föl. Azt jelentené ez, hogy a „jámborok”, az Isten terveinek és gondolatainak hordozói, Szét ivadékaik híjával voltak a kultúrának, ellenségei voltak a profán haladásnak s hogy az igazi Istenhit nem férne össze Mózes szerint a „haladással”, a tudománnyal és kultúrával? Semmiképpen sem!

A Szentírás sehol nem itéli el a haladást és az embernek azt a tevékenységét, mellyel életét megjavítani akarja. A teremtés hajnalán így szólt az Úr parancsa: „Szaporodjatok, sokasodjatok s töltsétek be a földet s hajtsátok uralmatok alá és uralkodjatok” (Gen. 1, 28); és minden egyes előhaladási szakasz egy-egy birtokbavétele a földnek, egy-egy része az isteni parancs végrehajtásának: uralkodjatok a földön. De a Szentírás ugyanakkor hangsúlyozza azt is, hogy az embernek van ennél fontosabb és döntőbb feladata is: az Isten szolgálata, megismerése, parancsainak megtartása. Mi tehát az oka annak, hogy Szét ivadékairól nincs feljegyezve semmi kultúrtevékenység és Káin utódjai azok, akikről e szempontból megemlékezik a Biblia? A megoldást nem a kultúra elítélésében kell keresnünk, hanem annak helyes értékelésében. Káin „eltávozott az Úr színe elől” (Gen. 4, 16), megátalkodik bűnében és utána kezd meg városépítő tevékenységét (Gen. 4, 17). Káin a megkezdője annak az Istentől elszakadt kultúrának, mely a bábéli torony építésében éri el tetőfokát, amikor az emberek azt mondják: „Jertek, építsünk magunknak várost és tornyot, melynek teteje az eget verje” (Gen. 11, 4); amikor — a maszoréta szöveg olvasása szerint — „nevet akarnak maguknak szerezni”, azaz hatalmat és dicsőséget, mely vetekszik és perbeszáll Istennel. Ezt az Istentől elszakadt, az Isten ellen bábéli tornyot építő kultúrát itéli el a Szentírás. Igen helyesen írja Schildenberger: „Ezeket az embereket hívhatták az ősnyelven másként (mint ahogy a héberül író Mózes nevezi őket), beszélhettek ezek más nyelven (mert egészen biztos, hogy az első emberek nem héberül beszéltek, mint ahogy azt a Szentírás felületes olvasása alapján egyesek gondolhatják); egyről biztosít minket a sugalmazott szerző, hogy ezekben az emberekben azok az érzések és gondolatok éltek, melyeket a szájukba adott szavak kifejeznek... És az első, ősi evilági kultúra részleteiben lehetett más (mint amilyent a szent szerző leír), Tubálkáin a fegyvereket és szerszámokat készíthette kovából és nem rézből vagy vasból; az üdvtörténelem írója csak ennek a kultúrának Istenhez való viszonyát és ezzel az emberek erkölcsi magatartását akarta ábrázolni. És jó volt, hogy ezt az őskultúrát saját korának ruhájában festette meg. Ha nem így írta volna le, hanem úgy, amilyen a maga anyagi valóságában volt, olvasói figyelmét elvonta volna a tulajdonképeni tárgytól, s amellet nem egyszer meg sem értették volna.”

Az első vélemény — láttuk — tarthatatlan, nem hitelvi, hanem tudományos szempontból; a harmadik mellett viszont nem lehet érvelni az őskultúra elemeiből. Mégis ez a magyarázat látszik helyesnek. Mégpedig azért, mert a Genézisben kezdettől fogva az a törekvés nyilvánul meg, hogy az üdvtörténet legfontosabb részeinek közlését, és ezzel kapcsolatban azoknak a népeknek és embereknek a történetét adja, akik abban valami szerepet játszottak. Az a kör, melyet a szent szerző szem előtt tart, állandóan szűkül; bár világosan utal arra, hogy ezen a körön kívül is voltak emberek és népek, melyeknek a sorsáról, életéről azonban semmit sem közöl. Adámnak például a megölt Abelen, Káinon és az utánuk született Széten kívül több fia és lánya is volt, hiszen a Szentírás világosan írja: „És lett Adám napjaiból, azután, hogy Szétet nemzette, nyolcszáz esztendő és nemzett fiaikat meg lányokat” (Gen. 5, 4). De ezeknek a fiúknak és lányoknak a nemzetségtábláját sem írja le, mégkevésbé pedig történetüket, akárcsak a Szétita genealogia többi pátriarkájának azokkal a leszármazottaival kapcsolatban, akikről ugyanilyen formulával emlékezik meg: „És élt... azután, hogy nemzette... esztendeig s nemzett fiaikat meg lányokat.” Mózes tehát egész világosan jelzi, hogy az általa tárgyalt népeken kívül voltak mások is; de ő nem akar egyetemes őstörténelmet írni. A két nemzedéknek szembeállításával két gondolatot, két emberi életformát, két eszme képviselőit akarta jellemezni anélkül, hogy egyetemességre törekednék. A vízözön után is megemlíti ugyan Noé másik két fiát és azoknak (Kámnak és Jáfetnek) leszármazottait is, de ezek közül senkivel sem foglalkozik, csak Noé Szém nevű fiával, annak utódaival, sőt azok közt is a legrövidebb úton rátér Táré családjára és az abból származó Ábrahámra. A Genézisnek ebből a tendenciájából következik, hogy a vízözön nem terjedt ki az egész emberiségre, hanem csak azokra a népekre, melyeknek történetét Mózes az üdvtörténet leírásában szem előtt tartotta. Talán innen magyarázható meg az a tény is, hogy bár igen sok népnél megtaláljuk a vízözön mondát, sok más népnél viszont, így például az egyiptomiaknál, araboknál, kínaiaknál, japánoknál és a néger törzseknél nem akadunk nyomára.

WOLF NÉNI

Irta Gerlei József

Wolf néni a lánya konyhájában ült, sokszor szokott a lánya konyhájában ülni. Nála lakott tíz év óta, tíz éve halt meg szegény ura. Egy napon csak azt mondta az orvosnak: „Doktor úr, én egy hét óta nagyon rosszul érzem magam”. Wolf néni ott állt az orvos mellett s akkor tanulta meg igazán ezt a szót: orbánc. Mikor pedig az orvos becsukta táskáját és azt mondta, nem jön többet, Wolf néni tudta, hogy orbánc azt jelenti: halál.

— Te, mik ezek a foltok a karodon? — kérdezte az urától, de szegény ember nemigen tudott már beszélni. Csak nézte a karját és legyintett.

— Dehogyan van véged — vigasztalta Wolf néni. — Mi az a folt? Hallod? Ne fordítsd el a fejed!

De az ura elfordította a fejét s nem is fordította már vissza. Ennek tíz éve. Azóta elfelejtette a halált, a lányánál senki sem halt meg tíz év alatt; nem volt neki gyermeke. De most, jaj, most...

Wolf néni beletúzta a tűt a kötényébe. Megfogta az asztal szélét, fájós lábát előretolta egy kissé, a másikat a szék alá tette, hogy segítse felállni. Szájaszélét fogatlan ínye közé harapta, így készült a fájdalomra. Évek óta nem éri készületlenül ez a hasogatás, mely a lábát combjában ketté akarja szakítani.

— Ó, te árva kis jószág, szegény kis Dódikám — mondta csendesen, mikor felállt. Aztán gyöngéden megsímogatta fájós combját, vigasztalásul a kiállt fájdalomért. Félév óta már ennek a lábfájásnak sincs értelme. Kiért keljen fel a székről, ha Dódoka nem jön be a szomszédból és nem áll meg előtte félénken mosolyogva?

— Kérsz Dódika cukrot? Mindjárt ad neked a Wolf néni egy kockacukrot. Várj csak!

Nem hagyja már magát derekánál fogva odavonni Wolf néni nagy mellére; nem mondja többé:

— Mondd, Wolf néni, hol fáj a lábad? — majd megsímogatom.

— Wolf néni, idenézz! — Hároméves volt akkor. Kisszékét kivonszolta az ajtójuk elé és ráült. Wolf néni a sarokban állt saját ajtajuk előtt és a rácsra könyökölt. — Nézd, mim van nekem! Hegedűm van.

A kisfiú ölébe szorította a kanalat és csavarni kezdte a láthatatlan hegedűkulcsokat:

— But-but-buuut... — énekelt hozzá hegedűnyelven. — But-but-buuut... Most jól van. Mit játszak neked, Wolf néni?

— Wolf néninek nincsen nótája, kicsikém. Azt játszod el rajta, hogy: „Nem vagy legény, Berci”.

— Dehát én azt nem tudom — suttogta szégyenkezve a kisfiú.

— Mit adsz nekem, ha megtanítlak rá?

Dódika fölkel, odatipegett meztelen kis talpán az öregasszony

szoknyájához és fölnevezett Wolf néni jóságos arcába, melyen egy szőrös szemölcs mozgott.

— Egy puszit — mondta ravaszskásan és elfordítva fejét oldalról nézett föl rá, mint aki tudja, hogy nem lehet neki ellenállni.

Wolf néni kibicegett a folyosóra, ránézett a szomszéd ajtóra. Onnan jött ki Dódika, ha meglátta őt a folyosón. De a szomszéd ajtó zárva volt. A lépcsőház felől Rolf körmei csattogtak a kövön, nyomában jött a lánya férje, aki vadászni szokott; vadászcipője alatt zuhogott a folyosó. Hogy félt Dódika még öt éves korában is Rolf nagy szájától és nedves orrától! Wolf néni, mindig Wolf néni volt a menedék.

— Miért áll kinn, mama? — kérdezte a lánya férje. — Hídeg van már. Pepi nem jött még meg?

— Pepi? Nem, nem jött meg.

„Ne félj, Dódika, Wolf néni megvéd Rolftól! Gyere csak ide Wolf nénihez!” Ez a gyermek már az élete volt. Miért élt volna, ha nem ezért a kis szeretetért?... Kovácsné reggel hétkor elment takarítani; minden reggel beszölt Wolf nénihez:

— Drága jó Wolf néni, ébressze majd fel Dódikát! A kávéját is melegítse meg, ott van az asztalon a bögrében.

És Wolf néni bement nyolc óra felé a lakásba, fölengedte a rolót és gyöngéden keltegetni kezdte Dódikát. Dódika kuncogott a takaró alatt, de ezt Wolf néni sohasem vette észre, hanem azt hitte, hogy egy kis egér cincog az ágy alatt.

— Miféle kis egér cincog itt az ágy alatt?

Dódika tovább kuncogott, de Wolf néni most is csak a kis egér cincogását hallotta. Olyan rossz volt a füle... Aztán lehúzta Dódika fejéről a takarót és nagyon méltatlankodva azt mondta:

— Még mindig alszik ez a kis álomszuszék.

A kislány hunyva tartotta a szemét. És hogy véletlenül ki ne nyíl-jék, s hogy Wolf néni is lássa, milyen mélyen alszik, olyan nagyon behunyta, hogy szeme két kis töpörödött mogyoróhoz hasonlított. Addig fel nem ébredt, míg Wolf néni el nem dőcögte neki éneklő hangon a kakukkos ébresztőt:

Álomszuszék, ébredj, hasadra süt a nap!
Nem hallod, nem hallod a kakukkokat?
Kakukk, kakukk, a fák alatt...

— Kakukk, kakukk... — ismételte zárt pillái alól Dódika és gyorsan fejére rántotta a takarót.

De most már nem volt irgalom. Wolf néni fölkapta és kivitte a konyhába, a mosdótól fölé nyomta és jó friss vizecskével megsimogatta arcát, kis mellét és lapockáját.

Micsoda lármát csapott, micsoda hancúrozást!

Egyik reggel aztán kuncogás helyett valami furcsa hang jött elő a takaró alól.

— Galambom, mi lelt téged? Egészen megijeszted Wolf nénit.

A kisleány melléből úgy szakadt fel a köhögés, mintha onnan mélyről valaki átkozódva fenyegetőznék. Dódika átdobta testét a másik oldalára, s Wolf néni akkor látta meg, milyen piros a füle. Olyan piros volt a füle, mint a vadszőlő levele ősszel. Kis fejét hátravetette és szótlánul, duzzadt szemmel nézte az öregasszonyt.

— Ki bántott, kicsi fiam? Majd megverjük azt a csúnya botos embert, aki ezt a bajt hozta.

De hiába verte meg, hiába kergette el, a botos ember újra csak visszatért. Dódika nem tudta abbahagyni a köhögést. Kevesebbet szólt Wolf nénihez, s az öregasszony úgy érezte — s ez majdnem megfojtotta — hogy Dódika már nem bízik benne.

Beköszöntött december. Az idén korán szökött be a tél. Hófúvásos lett az udvar. A Verseny-utcából betlehemesek jártak estelente a házakat. A fehérruhás, nagysüveges angyalok letették az udvar közepére a betlehemet, s a mélyből felhangzott a karácsonyi ének. Kissé váratlanul ért mindenkit; az emberek még nem készültek fel lélekben és gondolatban a szeretet ünnepére. Néhányan kikönyököltek a rácsra és fehér papírba hajtogatva aprópénzt dobtak az udvar kivilágított részébe. A gyerekek leszaladtak, pénzt vittek a betlehem elé tett kucsmába és bekukucskáltak a mennyei fénytől ragyogó betlehemi barlangba.

Dódika nem mehetett ki a konyhából. A konyhaajtó ablaka mögött állt, nyaka körül meleg sál. Háta mögé dobta a függőnyt, orra az üveghez lapult. Aztán mégis gondolt egyet, halkán kinyitotta az ajtót és a folyosón végigfutva leszökött a betlehemesekhez. Wolf néni a rácsnál állt; mikor észrevette, már hiába kiáltott utána.

Kovácsné kisietett a folyosóra; nagyon elfoglalt asszony volt.

— Jaj, Wolf néni, nem látta Dódikát? Hova szökött az a haszontalan? Ha nincs rajta a szemem, máris kiszökik a lakásból.

Szegény asszony, nem tudott vigyázni a gyerekére. Egy fiatal özvegynek elég a megélhetés és a kenyérgond. Az ura nem jött vissza a háborúból, már nem is igen várta.

— Drága jó Wolf néni, miért engedte le?

— Én, kedvesem, eleget kiabáltam utána. Nézze, ott lenn van a gyerekek között.

A betlehemesek befejezték a játékot, angyal, pásztor, háromkirály szedte a pénzt és énekelve kivonult a kapun. A gyerekek minden házzal megsaporodtak s úgy kísérték a betlehemesek csoportját, akár egy ragyogó üstökös a farka.

— Kedvesem, ha nem fájna úgy a lábam, lemennék azért a gyerekért. Ugyis köhög; megfázik a kis tüdeje.

— Nem szabad elmennie a betlehemesek után — kiáltotta idegesen Kovácsné. — Akkor nagyon megverem. — Gyorsan bement a lakásba, de elfelejtett nagykabátban visszajönni. A mai fiatal anyák olyan feledékenyek! Különbösen sem mehetett, mert valaki volt nála.

— Mama, nem menne le a Pepiért? Már megint nem akar a fűszerestől hazatalálni.

A lánya ura kemény ember volt, a kemény emberek pedig elvárják, hogy tüstént engedelmeskedjenek nekik.

— Megyek, megyek, megnézem, meg kell nézni, hol marad ilyen soká — dűnyögte Wolf néni és a rácsba kapaszkodva elindult a lépcső felé. — Nem akar ez a Pepi hazatalálni.

Dódika sem akart aznap este hazatalálni. Most már sohasem fog visszajönni. Le kellene menni érte, de hiába, nem találná sehol. Miért nem ment le érte akkor az anyja helyett? Milyen rossz is az ember, milyen önző! Elvárja, hogy mások járjanak helyette. Pedig mibe került volna, ha nekiindul a lépcsőnek és visszahozza Dódikát? Akkor nem szólt rá senki ilyen keményen. Ó, milyen rossz, milyen nagyon rossz az ember!

Wolf néni elindult a lépcsőn, sikeresen leért a földszinti pihenőig. A földszinti pihenőig leérni mindig boldogság volt; annyit jelentett, hogy már csak öt lépcső van hátra. Ezt az öt lépcsőt már mosolyogva is megteszi. Mire ideér, kifájja magát a lába, s ha egy kevéssé pihen előtte, valami édes zsibbadás, enyhüléshez hasonló, önti el a fájós részeket.

De most mi ez? Lépett egyet, de a lába alattomosan beleszúrt. Lépett kettőt, de már nem látott semmit. A harmadik lépést elhibázta, sarka lecsúszott, és Wolf néni ráesett a lépcső szélére.

Három asszony hozta fel; nagyon jajgatott. Nem is illett volna úgy jajgatni. De mintha nem is ő jajgatott volna, hanem egész testén keresztül-kasul a fájdalom. Minden mozdulatért fizetnie kellett.

„Wolf néni örömet lement volna érte, gyermekem, ha tudom, hogy anyukád nem megy”. Most aztán itt a büntetés. Nem volt volna szabad önzőn számíthatnia, mennyire fáj a lába.

A lánya férje káromkodott; úgy káromkodott, hogy Wolf néni az ágyból rászólt:

— Ne káromkodj, jól van ez így. Megérdemeltem...

Csak a lánya szaladgált az ágya körül, mint egy megriadt szelíd madár. Szegény Pepi mindig olyan volt, akár egy megriadt madár, a férje pedig, mint akinek az a foglalkozása, hogy ezt a szelíd madarat riasztgassa. Pepi olyan könnyen kapta a fejjörcsöket, mint más a csuklást.

— Szegény lányom, minek az a vizesruha a fejedem? Nem segít az. Hányszor mondtam, hogy nem ez a te bajod. De ha ezt előre tudom, nem adlak hozzá feleségül — szokta mondani a lányának.

Most nem szólt semmit. Mindennek így kellett történnie, Pepivel is, vele is. Wolf néni könnyen megnyugodott. Egyszer, úgy látszik, el kellett jönnie annak az időnek, amikor Pepi bekötött fejével sír az ő ágya mellett.

Kijöttek a mentők és bevitték Wolf nénit a Rókusba. Éppen Mikulás napja volt. „Ó, Dódika nagyon félt a Mikulás bácsitól!” Gyenge volt az a gyermek, olyan gyenge, hogy sírásra lehetett fakasztani azzal is, ha valaki ezt megmondta neki. Ha játszott a házbeli kislíúkkal, hogy-hogyse, a vége az lett, hogy Dódika orrát bevették. Hogy

sírt, milyen keservesen!... Belerejtette könnyét és szégyenét a Wolf néni nagy kötényébe, Wolf néni pedig letörölte ezeket a nagyon nagy könnyecskéket a köténye sarkával.

Mikor Wolf nénit hordágyon kivitték a házból, akkor jött fel a lépcsőn a Mikulás. Mennyivel jóságosabb Mikulás volt ez, mint a tavalyi! Wolf néninek egyszerre nagyon fájni kezdett a Dódika tavalyi Mikulása.

Kovácsné nem volt itthon, még Mikulás-este sem tudott előbb hazajönni. Dódika Pakocséknál golyózott a padlón Matyival. Wolf néni az ajtó előtt állt az asszonyokkal. Az ajtón kihallatszott a két gyerek éles beszéde és Dódika furcsa köhögése. Mindenki várta a Mikulást. De milyen szigorú volt! Virgácsával keményen megverte Pakocsék ajtaját, addig verte, míg ki nem nyílt. De miért kellett azt a beteg gyermeket úgy megijeszteni, miért? Wolf néni eddig azt hitte, hogy Dódika bőrénél nincs fehérebb a világon, de akkor látta, hogy az ő bőre is tud fehérebb lenni. A Mikulás álarca alatt összetévesztette a két kislányt, Matyi helyett Dódikát kapta el és ütötte, ütötte a kis nadrágját. Dódika a felelemtől elfelejtett sírni; de egyszer csak vér öntötte el az orrát, és piros lett a keze. Hiába kérte Wolf néni a Mikulást: „Mikulás bácsi, ez jó gyerek, ezt ne bántsa!” Úgy kellett kivenni a kezéből.

Wolf néni Dódika orra alá tartotta a kezét és bevezette a lánya konyhájába. A kislány most vett erőt a sírás. Sírt, mert megverte a Mikulás, de sírt azért is, mert a körülálló nénik azt mondták neki, hogy ne sírjon.

— Mitől eredt el az orrod vére, galambocskám? — kérdezte Wolf néni aggodalmasan.

— Be... ühü... töttem — hüppögte a kislány.

— Beütötte — mondták sajnálkozva egymásnak az asszonyok és nagyon látszott rajtuk, hogy sajnálják.

Pepi néni azt mondta:

— Megijedt szegényke, attól eredt el az orra vére.

— Dehogy ijedt meg, dehogy — javította ki a lányát Wolf néni. — Egy ilyen nagy fiu már nem ijed meg, ugye galambom!

— Nem ijedtem meg, beütöttem — válaszolt mindenkinek dacos méltatlankodással Dódika.

Wolf néni odavezette a vízcsaphoz és bevazelt a tarkóját. Csak ő szerette, egyedül csak ő. Az asszonyok csak a gyöngeségéről beszéltek; sajnálták, hogy megijedt, de sokkal jobban örültek annak, hogy az ő gyermekük nem ilyen. Titokban nehezteltek is Dódikára, mert ennyi gyöngédséget kér tőlük, pedig csak nyafka s még a verést is megérdemelné. Csak Wolf néni szerette, egyedül ő érezte, hogy a szíve szakad meg, ha a véres kis orrocskára néz.

Másnap reggel világos piros csöppeket lehetett látni a folyosó kövén. Wolf néni mindegyiknek föléje hajolt és vizesruhával feltörölte, nehogy a házmester veszekedjék miatta.

A botos ember nem akart tágitani, mindig ott járt Dódika körül; be kellett utalni kórházba.

Hogy mibe került Wolf néninek hetente kétszer felszállnia a villamosra a Tököly-út sarkán és átmenni Budára a Szent János kórházba, azt senki sem tudja elmondani. De fölszállt, kis csomagját ölébe szorította, lábát az ülés alá rejtette és végignézte az embertelen forgalmat az ablakon át, de csak azért nézte végig, hogy Dódikához jut hasson. És mennyit várt a Széll Kálmán téren, míg egy olyan villamosra szállhatott, amelyen nem tolongtak az utasok! De végül is kiért és megkereste a tüdőbetegek pavillonját. Aztán mikor letelt a látogatás ideje, becsavarta papírba az üres befőttes üveget, ugyanolyan szótlanul, mint ahogyan kibontotta a papírból.

— Jól van, kis galambom, hát ne beszélj Wolf nénihez, ha nehezedre esik. Pihenj csak szépen!

De igazában nem értette, miért éppen neki kell hallgatnia, miért csak neki nem válaszol Dódika? Mindenki mással elbeszélgetett, olyanokkal, akik nem szerették s olyanokkal is, akiknek semmi közük sem volt az ő betegségéhez. De Wolf néni szerette őt; Wolf nénit meg kellett büntetni, mert egyedül csak őt lehetett megbüntetni azért, hogy neki itt kell feküdnie.

Egy napon azonban váratlanul megszólalt:

— Wolf néni, te miért nem jársz templomba? Nem szereted a jó Istent?

Az öregasszony egészen közelhajolt a kisiúhoz, szőrös álla remegni kezdett; olyan nagyon kezdett remegni, hogy bárki megsajnálta volna. De Dódikában még nem volt meg a részvét a felnőttek iránt.

— Mit mondtál, husikám? Hogy miért nem járok templomba? — Wolf néni hátradólt a széken és sóhajtott. Azt sóhajtotta: „Ha én azt meg tudnám mondani...” Csak nézte különös tekintettel a kisiút: hol terem egy ilyen kis szőke fejben ekkora gondolat? Akikora, hogy maga sem bír vele, de már negyvenöt éve nem bír vele. Most sem tudja a választ.

— Wolf néninek nagyon fáj a lába, szivikém, de látod, hozzád azért eljövök. Pedig csak látnád, milyen tömeg van a villamoson!

Dódika azonban ezután sem beszélt vele többet. Sőt mintha ettől fogva szégyenkezve fogadta volna Wolf néni látogatását. Wolf néni őt a jó Isten elé helyezte, de ezt nem vette észre. Dódika észrevette, de nem mondhatta meg neki.

— Majd ha felgyógyulsz, elmegyünk a Jézuskához, megköszönjük neki, hogy meggyógyított — mondta az öregasszony s boldogan látta, hogy Dódika lesütött szeme körül megjelent egy halvány mosoly.

Az állapota azonban egyre romlott. Senki sem hitte volna, igazán senki. Februárra nagyon lefogyott, kis arcán tisztán megfeszült a bőr. Olyan lett, akár egy testbeszállt angyal. És áprilisban, áprilisban, mikor a kórház kertjében virágoztak a bokrok, ő hóhullást látott és gyenge kis kezével fel-felnyúlt egy-egy hópihe után. De minél többet fogott meg, annál több hópehely szállt csillogó fehéren a paplanára.

És aznap délután, mikor Wolf néni belépett a kapun, másképp néztek rá a betegek és a nővérek. Megállt lélekzetet venni, a lépcsők felén, egyre többször kellett már megállnia. Kis szatyrában rizsfelfujtat hozott, cseresznyeszemeket bujtatott el benne.

Első látásra nem akart hinni a szemének. Talán más szobába nyitott be, vagy egy emelettel lejjebb jár. Lám, annyira megöregedett, hogy lába egy emeletet is kettőnek érez. De a szomszéd ágyakban a kis arcos ismerősek voltak. Nem volt már rajta lepedő sem. Az éjjeli-szekerényről pedig letisztították Dódika kis életének hátrahagyott hulladékait.

Wolf néni leroskadt egy székre és ráborult az asztalra. Olyan erősen borult rá, hogy az egymásra rakott pléhtányérok csörömpöltek. A látogatók elmentek a nővérért, s a nővér kivezette Wolf nénit a temből.

Nem szabad sírni olyan helyen, ahol nincs is halott.

Wolf néninek szerencséje volt, nem tört el semmije, de a lábára állni nem tudott. Belátta, hogy a kórházi ágyra másnak van szüksége; csöndesen elfogadta a főorvos tanácsát, hazavitette magát és otthon feküdt. S amire hosszú, hosszú idő óta nem vágyódott, egyszer nagyon szeretett volna találkozni a jó Istennel. De hogyan merjen ilyet kérni az, aki egész életében nem járt templomba? Meghal; a jó Isten nem engedi majd Dódikához.

Senkinek sem mert szólni. A lánya férje, aki vadászni szokott, nem szerette a papokat, bár Nagypénteken kenyéren és vízen böjtölt. Nem engedte volna hozzá a gyóntatót. Pepi pedig... Pepitől hiába kérne ilyet. Azt sem tudná, hol kell keresni a papot.

Wolf néni lehunyta a szemét; senki sem vette észre, hogy hangtalanul sír.

A második héten belázasodott. Kijött az orvos, megveregette Wolf néni vállát, de nem mosolyodott el, hanem azt mondta:

— Na, kedves mama, rosszalkodunk, rosszalkodunk?

Attól fogva Pepi minden órában borogatta. De nem használt a jó borogatás sem. Öt nap múlva nagyon rosszul lett. Karácsony előestéje volt; a délután már homályosodott. A lánya férje az utcán jártatta Rolfot, csak Pepi volt otthon. Egyszerre csak kinyílt az ajtó, és egy fehérruhás pap lépett be a szobába. Odament Wolf néni ágya mellé, megfogta lázas kezét és kedves szavakat súgott a fülébe. Wolf néni nem akart hinni a szemének. A pap úgy mosolygott rájuk, mintha hívásukra jött volna, vagy régóta ismerné őket. Az asztalra fehér terítőt kért, egy feszületet és egy gyertyát, aztán kiküldte Pepit a konyhába.

Wolf néni keresztet vetett és meggyónt. Olyan könnyen gyónt, mintha valaki segítette volna. Szürke, halállal megjelölt arcán végigfolyt a könny, s bár a zsebkendője a kezében volt, nem törölte le. Aztán ráemelte szemét a pap arcára, úgy zihálta:

— És van még egy bűnöm... egyszer, tavaly... leengedtem Dó-

dikát az utcára... a betlehemesek után... Nekem kellett volna lemen-
nem érte... csakis nekem, mert az anyja mindig rám bízta... És meg-
fázott szegényke... Már előtte is meg volt fázva, de ez aztán, ez...
ez...

— Az a szöke kisfiú volt, aki eljött értem? — kérdezte a pap.
— Azt mondta, itt lakik a házban.

— Itt a házban? — húzta szükre a szemét Wolf néni. — Itt a
házban nem lakik szöke kisfiú, csak Dódika... ő volt szöke, olyan
szöke... — Meg akarta mutatni, milyen szöke, de keze, mely gondo-
latban egy szöke fejecskét simogatott, lehullott a dunnára.

— Biztosan ő volt — mondta a pap. — Nagyon siettetett, mert
az orvos azt mondta...

Néhány óra... Ennyi már csak az élete. Ilyen gyorsan vége volna?
Hiszen mintha csak most élte volna gyermekkorát! A többire alig
emlékszik. A férje is, a gyerekek is csak úgy jöttek és haltak. Csak
az utolsó öt év, attól fogva, amikor Dódika belépett horgolt cipel-
lőjében az ölébe, az ért valamit... És az is elmúlt... Néhány óra, és ta-
lálkozik vele. Dódika is megbocsátott, és a jó Isten is megbocsátott
neki. Majd megint magához húzhatja, de már egészségesen, nem lesz
a nyakán sál és a tüdején az a nagy folt. Nem fog meghalni sem, mert
vége a kórháznak és vége annak a sírásnak is, melyet az üres ágy
láttán kezdett... Ott nem lesz könny és nem lesz fájdalom...

Füleiben még éltek a pap szavai. Nagyon világosan tudta, hogy nem
lesz vége, folytatódnia kell még az életének. Hiszen az ember ezen
az ágyon érzi igazán, mily keveset élt; sohasem gondolta komolyan,
hogy egyszer ennek vége szakad. És milyen boldog szeretett volna
lenni, Istenem, milyen boldog! És mi lett belőle? Ki csapta be eny-
nyire, hogy ez a vágya nem teljesülhetett? Az utolsó órán mindenki
cserbenhagyta. Senkisé megbiztatja, hogy boldog lesz, csak az Isten. Egye-
dül Ő maradt hűséges hozzá. És Dódika.

— Kicsi galambom, kicsi kis fiacskám...

Este hatkor elveszítette az eszméletét. Szeme lecsukódott, szájá-
ból hörgés tört elő, majd ez is megszűnt; a lélek szelíd, hűs völgybe
ért. Lázás, fakó arca megenyhült, s arcára a pihenéstől alig észrevehető
mosoly ült.

A házban minden lakásban készült a karácsonyfa; várták az angya-
lokat az ajándékokkal.

Az asszonyok egyenkint eljöttek, megálltak az ajtó előtt és fel-
váltva bementek a haldoklóhoz. Az egyik azt suttogta:

— Szegény Wolf néni, elérte az Isten keze. Istentelen volt, soha-
sem járt templomba.

Wolf néni a fal felé fordult, mint aki el akarja rejteni mosolyát az
emberek elől. A magasból mintha szöke kis angyal szállna feléje...
Feje többé nem mozdult. Mikor észrevették, már halott volt.

Az egyik földszinti lakásba akkor érkezett meg az angyal. Két
kisgyerek hangját lehetett hallani: „Mennyből az angyal lejött hozzátok,
pásztorok, pásztorok...”

SZEMLE

ÚRJÖVET

Alig van jellemzőbb ókeresztény gondolat, mint az Eljövétel: a Parusia, az Adventus Domini gondolata. Eredetileg az Úrjövét a húsvét eszmevilágába tartozott: a katakombák sötétjébe húzódó Egyháznak volt vigasztaló fénye. A IV—V. század idején újjászületett és külön, saját nevével jelzett időt kapott. Az Úrjövét bensőséges Krisztus-misztikája a roráték hajnali derengésén át napjainkig melengeti híveink szívét.

Az Úrjövét ünneplése gyökereivel a IV. századba kapaszkodik, édességét pedig az V. században kibontakozó gallikán liturgia érlelte meg. Az egész akkortájt sajátossá fejlődő liturgia-csoport táplálója a kelta lelkiség: Galliában, Hispániában, Észak-Itáliában. Abban az időben a már régen elromiasodott lakosság spiritualitásában a felvett latinság nyelvi ruháján s a tartományi elkülönülés kerítésein túl tovább dolgozott a melyben a kelta lélek bájos furcsasága, bizarr dolgok iránt való rajongása. Csodálatosan meglepő a kelta lelkiség élénksége és mozgalmassága, álmódzó misztikája, mely koboldokkal és tündérekkel népesíti be ködös tengerpartjának tájait, gaél népdalköltészetében és mitológiájában egyaránt. Ez a lelkület ragadta meg mély-kereszténnyé szentülve benső jámborsággal a parusia-gondolatot és megeremtette belőle az Úr- a Thierna — sokféle eljövételének kollektivummá sűrített ünneplését. Ismeretes, hogy míg tartós államokat a kelták nem tudtak alkotni, kultúrájuk viszont Eirétől a Dunavölgyéig, Ibériától a kisázsiai Galatiáig, tágan és egymértékűen homogén: az ú. n. Latène-műveltség. Ugyanezt az egyveregűséget találjuk a keltáklakta tartományok latinnyelvű liturgiáiban: a gallikán, mozarab, ambrozián, ír-skót liturgiákban. Mindezen területek litur-

gikus emlékeiben egyforma mélységeit tárja fel az Úrjövét ünneplése is.

A multba, a jelenbe és a jövőbe egyaránt tekintő misztikus elmélyedés szülte a kelta kereszténységben az Advent gondolatát. Az egyéni felé hajló lelkiség hozta létre azt a gondolat-tömeget, mely a gallikán liturgia-terület forrásainak adventi szövegeiben élénk táruul. Az ősi Adventről két rejtélyes és nem rögtön érthető tanúbizonyosságunk van; ezeket az újabb kutatás hitelesnek ismerte el, és kellően értékelte. Mindkettő azt a tényt bizonyítja, hogy az eredeti Advent Vízkereszt (Epiphania) előtt a gallikán területen három heti előkészületi idő volt az e napon történő ünnepélyes keresztiségre. E két tanúzkodást a IV. század ősadventjéről csak együtt lehet értékelni. Az elsőt Poitiers püspökének, Szent Hilariusnak (+ 366) egy elveszett művéből írta ki a bodeni tó sziget-monostorának, Reichenaunak apátja, Berno, a híres középkori liturgikus:

„Mikor a franciáknál jártam, hasznosan kiírtam magamnak Szent Hilarius Liber officiorum-ából ezt a szöveget: Amiként az evangéliumban az a bizonyos családapa háromszoros jöve- tellel látogatta meg a terméketlen fügefát, akként Szent Édesanyánk, az Egyház a Megváltó eljövetelét esz- tendőnként visszahozza és három hé- nek titokzatos idején át idézi föl.”

A második ősi adat a gallikán liturgia-terület hispániai részéből való; a a 380-ban tartott saragossai zsinat különös rendelkezése ez, mely elrendeli, hogy 21 napon át december 16-ától kezdve Epiphania napjáig senkinek sem szabad távolmaradnia a templomtól. E rendelkezésből világosan lát- ható, hogy az ős-adventet Epiphania előtt három héten át ülték meg.

Hogy ez az ős-advent a keresztiségre

való előkészülés volt, a gallikán liturgia-csoport ősi emlékei bizonyítják. Ez az idő, Jézus keresztségére gondolva, a keresztségre való előkészületnek az ideje volt. Egy ősi mozarab adventi himnusz így éneklí meg az Úrjövét idejét:

„Atyának Egyszülöttje vagy,
Szűz méhe küldött el közénk,
keresztség harmatával szentelsz,
hitben mindenkit újjászülsz.”

Még a római liturgiában is megmaradt a többi mellett a Jézus keresztségéről s a magunk keresztségéről való megemlékezés. A VII. századból származó Galasianum egyetlen adventi prefációja tanúsítja ezt:

„Nyilvánítsd ki népednek Egyszülötted csodálatos titkát, hogy a nemzetek egyetemeségében beteljesedjék az, amit Igéd evangéliuma által megígértél és birtokolja bennünk a fiúváfogadás teljessége, amit az igazságról szóló tanúskodás hirdetett.”

A fiúvá-fogadást, annak teljességét: a plenitudo adoptionis-t, a keresztségben kapjuk meg, erről az igazságról tett tanúbizonyoságot Keresztelő Szent János. Így érthető, hogy az egyetemes római liturgiában az Advent előtti vásárnapok evangéliumaiban a mai napig megmaradt Keresztelő Szent János alakja. Ez semmikép sem volna érthető, ha az Advent eredetileg is a karácsonyra való előkészület ideje lett volna, tökéletesen világosan azonban, ha a Vízkereszt előtti időben ünnepezték.

Az ős-advent ugyanis a gallikán liturgia területén már az V. században elszakadt a Vízkereszt ünnepétől és eltolódott karácsony elé. A Húsvét ünnepét előkészítő Nagyböjtnek megfelelőleg az Advent lett ezen új helyén karácsony szent Negyvennapjává. Hiszen addig az ideig, különösen Nyugaton karácsony fénye és tekintélye túrnyogta már az Epiphaniát s így az előkészületi idő, az Eljövétel ünnepelése természetszerűen elébe került. Erről teljesen hiteles történeti tanúskodás értesít; a frankok történet-

írója Tours-i Gergely közli, hogy elődje, Perpetuus rendelte ezt így:

„Ez rendezte a böjtöt, és a vigiliákat, hogyan kell az év leforgása alatt ünnepelni őket... Márton Úr halála napjától (Szent Márton ünnepe: nov. 11.) egészen az Úr születése ünnepéig hetenként háromszor kell böjtnölni.”

— A VI. századi galliai jogi források valóban ismerik és az egész országban általánossá teszik ezt a szokást; ezekből megtudjuk azt is, hogy az Advent böjti napjai hétfőn, szerdán és pénteken voltak. Így megteremtették a karácsony előtti szent Negyvennapot, mert november 11-től karácsonyig éppen hat hét esik.

Mihelyt a karácsonyi gondolatnak előrevetett árnyéka lett az Úrvárás ideje, rohamosan kezdett terjedni. Kr. u. 450 körül már Ravenna tájékán tanúskodik róla egy kb. 40 adventi imádságot tartalmazó liturgikus pergamen-tekercs. Róma maga is átvette az Advent gondolatokban duskalkodó idejét; mégpedig az V. század második felében, mert Nagy Szent Leó pápa még mit sem tud róla. Igaza van Peter Siffrin-nek, hogy Simplicius pápa (471—483) idején történhetett ez. A régi, VIII. századi római antifonáriumban ugyanis az I. Advent-vásárnap stációs-temploma a Szent András templom. Már pedig ezt a templomot az említett pápa szentelte föl, amikor Junius Bassus egykori consul gyönyörű auláját bazilikává alakította át, mely a Nagyobb Mária-bazilika (Santa Maria Maggiore) közelében állott. Szívesen tettek új liturgikus szokások római stációjává új, akkor emelt templomokat. A római liturgia szövegeiben a Galliából történő átvételt az igazolja, hogy legrégibb kútfőiben sok szövege a gallikán liturgiából ered.

Ezért az Úrjövét gondolatvilágát teljes gazdagságában akkor szemléljük, ha bölcseje helyén, a gallikán liturgia-területen vizsgáljuk. Megtaláljuk itt bőven a r o r a t e m o t i v u-

mot: a Krisztus előtti emberiségre való emlékezést. A mozarab liturgia például így szól erről:

„Az Úrnak és Megváltónknak eljövételét minden időben illik örömmel emlékeztünkbe venni; de különösen most, ez évenként visszatérő napokon, kell ünnepélyes imádsággal ünnepelnünk. Hiszen az ősatyák és a próféta-k jövendöléseikkel Őt hirdették előre és most üdvösségünkre ez már régóta beteljesedett.”

Az Advent gondolatvilágának másik ősi eleme az angyali üdvözlés (Euangelismos, Adnuntiatio) motívuma, hiszen ez a megtestesülésnek világtörténelmi szent pillanata volt. Még az ó-egyházban, az efezusi zsinat (431) előtti időben az ókeresztények a karácsony előtti vasárnapon ünnepelték az egyetlen Mária-ünnepet, melynek tárgya az angyali üdvözlés volt. Ez a gondolat azután dúsán elburjánzott az egész Advent liturgikus szövegeiben. Egy gallikán liturgikus szöveg ekként ünnepeli ezt a történeti tényt:

„A régi szűznek (Évának) bűnét az új és sértetlen Szűz, Mária engesztelte ki. Midőn az angyal köszönté őt, a Szentlélek beárnyékolta s így méltón megszülni azt, ki saját akaratából tette, hogy mindenek világra jőjjenek. E Szűz csodálta testének sértetlenségét és méhének termékenységét; s örvendezett, hogy szülőjét szülheti meg.”

Az angyali üdvözlés gondolata a személys egység (unio hypostatica) ünneplésévé magasodik az adventi liturgiában. A mozarab liturgia egy áldozati éneke így fejezi ezt ki:

„Valóban méltó és megtisztelő, Urunk, Jézus Krisztus, hogy ünnepélyes áhitattal újra ünnepeljük dicsőségnek eljövését; mind megtestesülésnek, mind születésnek misztériumát; és a lélek ujjongó örömeivel hirdessük üdvösségünknek jeleit, miket oly nagy csodajelek vezettek be a világba.”

Csakugyan: Jézus dicsőségének eljövetele, az adventus gloriae, testtéválá-

sának és születésének titka. A Megtestesülés és földrejövetel titkai egyúttal üdvözülésünk jelei: azaz jelzik is és eszközlik is, létrehozzák azt. Is-tenülésünket, hogy részeseivé leszünk az isteni természetnek, jelzi a Megtestesülésben az Isten által fölvetett, Vele egy személyben fölfoghatatlanul, de valósággal egyesült emberi természet: az emberré lett Isten. Az Igének az örökkévaló születés utáni új születése — a nova nativitas — jelzi az emberiségnek is új megszületését, emberiből istenivé válását. És éppen az a kettős-egy misztérium hozza létre a Megváltást, Istenben történő új születésünket. Így lesz a Megtestesülés s a földrejövetel jelle s a világ kénytelen e jelben hinni, mert az Isten nagy-erős csodákkal igazolta: szűzi fogamással és szűzen maradó születéssel, angyalok jelenésével és csodálatos csillagával.

Az Advent liturgiája nem tud betelni az örvendezéssel, hogy megtörtént a Megtestesülés. A Megtestesülés azért jó és örvendetes az emberiségnek, mert a Megváltásnak kezdetét jelenti. Az Advent gondolatvilágának ezért újabb jelentős mozzanata a soteriologiai, a megváltást kidomorgató gondolat. Megváltatunk: lehull rólunk a bűn nyomasztó igája. Szent Ágoston szerint a bűn büntetése az újabb bűn, s ez annyira eltorzít minket, hogy kegyelem nélkül nem tudunk jók lenni. De megváltatunk: a gonosz lélek kísértésekben és csapásokban, gyűlölködésekben és fondorlatokban reánk mért dühe lepattan rólunk: „Kiket méltán sujt földre a bűnnek igája, megszabadít Egyszülöttednek várva-várt új születése.” A Megváltás csillan fel a Megtestesülés és Születés várákoszó homályában. Az igazi szabadság után való vágy hatja át az ősi liturgikus szövegek szavait. Az örök szabadság országa útján sóhajt fel a Gelasianum:

„A (szentmise) szent titkaiban való részesedés által taníts minket arra, hogy lenézzük a földi dolgokat és szeressük az égieket és lehányván magunkról a halálthozó vágykorozás min-

den kötelekét, tégy bennünket az örök szabadság országának részeseivé."

A Megváltást azonban csak akkor nyerjük el, ha hatékony erejét minden egyes lélekre külön alkalmazzuk: ez a bűn öktől való szabadsulás által történik. Így készítünk utat a Megváltónak, így hordjuk le a hegyeket és halmokat, így töltjük fel a sziklás völgyek szakadékait. „Közel van, Úram, eljövetelednek napja, kérünk tehát, mielőtt eljőnnél, hogy méltók legyünk a bűnnek minden fertőzetétől kienegeszeltődni. Moss meg előbb minket, kérünk, Istenünk, amit az eljövendő vizsgáltnál megbüntetésnél, hogy midőn igazságos bíróként megjelenesz, ne találj bennünk semmit se, amit kárhoznatnál."

Ez a tisztulás a bűntől az Úrnak a jelenben történő kegyelmi eljövetele, mely az öröm forrását fakasztja bennünk ugyanezen liturgikus szöveg szerint: „Derüljetek vidámságra, testvérek, mert közel van már megváltások: szívetekben készítsetek utat neki, hogy midőn eljő, örök ajándékokban részesüljetekek!"

Az Úr jelenben történő kegyelmi eljövetele az örök eljövetelekre készít elő. Így kapcsolódik az Advent gazdag gondolatvilágába ókori mélységekbe kapaszkodó gyókérszálaival az Úr világvégi eljövetele, az eskatologikus Advent. Elsősorban a minden liturgiában megtalálható evangéliumi szakasz hangsúlyozza ezt, mely a világ megítélését hirdeti. Ezt a világvégi eljövetelet hívják második eljövetelenek (secundus adventus). A középkor Jézus kegyelmi eljöveteletét második Úrjövetelenek, Jézus világvégi megérkezését pedig harmadik eljövetelenek vette; ezt látjuk már Guericus és Szent Bernát ádventi beszédeiben. Az utolsó ítélet gondolata nagyon erősen áthatja a gallikán típusú liturgiákat, az ádventi gondolat bölcsőjét: „Mi, akik hisszük, hogy már eljött az Úr és megváltotta a világot, valljuk és hirdetjük az eljövendő ítélet jöveteletét s reménykedünk benne." A Parusia, az utolsó ítélet gondolata ugyanis az ó-

keresztény lelkületben nem a rettegés érzelmét kelti, mint a középkorban: („Dies irae, dies illa... az a nap, a harag napja.") — a keresztény ókor felelete az Úr eljövetele az öröm hangja: „Akik készséges áhitattal ünnepekkük egykori titokzatos Megtestesülésed eljöveteletét, add, hogy ítéleted második eljöveteleire ujjongó lélekkel jussunk el hozzád..." A Parusia örömet a római liturgia legszöbben a Gaudete vasárnap megteremtésében domborítja ki. Az öröm oka: „Közel van már az Úr!"

A világvégi Úrjövetele tehát az Advent gondolatvilágában felhangzik a visszhang: *Vigilate!* Virrasztani kell, mert a hűn a sötétség, az éjszaka cselekedete. Égő lámpást, a kegyelem állapotát kell kezünkben hordozni; az aszkézis gyakorlatai révén lelkünk ágyékát fölővezni. „Így kell virrasztva és gondosan várni a mi Urunknak eljöveteletét s mire azután élénk zörget, ne a bűnök álmába elmerülten találjon, hanem virrasztva és ujjongva dicséretében", mondja a bobbói misekönyv.

Ezt a gondolatot fejezi ki egy órómai ádventi oratio. A virrasztó lelkék lámpásokként tündökölve örömmel sietnek találkozni az Isten fiával. „Akik a Te Fiaddal, a mi Urunkkal való találkozásra sietnek, ne gátolják azokat a földi cselekvés műveletei, hanem a mennyei bölcsességgel való műveltség által legyenek Jézus Krisztus sorstársai."

Az Adventnek, az ókereszténység e szép ajándékának ma is van még mondanivalója a világ számára. Hiszen ez a világ elvakultan és a vétek sötétjében botorkálva, annyira érzi, hogy szüksége volna valamilyen megváltásra: az értelmetlenségtől, a lélektiprásoktól, a bűn szolgaságától. Pedig az igaz Úr, az örök Szabadító közel van. Dominus prope est! Hozzá fohászkozik az ókeresztény gondolatvilágot gyönyörűen visszatükröző koraközépkori ádventi ének, mely a XI. század hajnalán hirdette, mennyit jelent, az

Ur eljövetele a várakozó emberiségnek:

„Örökkétartó üdvösség,
világnak élete,
fogyatkozást nem szenvedő,
és mindig tartó fény:
valódi megváltás nekünk!
Ki együtt éreztl
kisértő végzésén
romlásba hulló embernemzedékek:
el nem hagyván magos lakod,
a mélybe szálltal le,
ingyen kegyelmed tetet ötletett Veled,
és veszni indult földi lényeket

pokol kezéből elragadtál,
a földet ujjangással töltve el.
A testi-lelki rútat hárítsd tőlünk,
Krisztusunk
s legyünk teneked fényességes szép
lakás!

Első jövésed által szentelj meg,
s a másodikban ments meg bennünket,
ha lobbot vet majd messzetűző fényed
s itélni jössz el mindenkit, ki élt.
Ó add, hogy romlatlan ruhával ékesítve
tüstént kövessük,
bárhol látunk,
lépteid nyomát!”

Radó Polikárp

A MÁSODIK KATOLIKUS PSZIHOTERÁPIAI KONGRESSZUS

A „Psyché“ c. tekintélyes francia pszichológiai lap beszámol a nemrég lezajlott második katolikus pszihoterápiái és klinikai-lélektani kongresszusról. A kongresszus beszédes bizonyítéka a katolicizmus haladó s az élet és a szellem minden problémája iránt fogékony voltának. Ez a fogékonyság nem abban rejlik, hogy a dogmákon változtasson. Ha ezt tenné, saját lényegét tagadná meg. Hanem abban, hogy megtisztítsa a rájuk tapadt félreértésektől és előítéletektől a dogmákat, értelmüket kiteljesítse, eredeti gazdag-ságukat kibányássa.

A kongresszuson katolikus pápok és a modern pszichológia különböző irányainak művelői gyűltek egybe, hogy a pszichoterápia legújabb problémáit megvitassák. A katolikus papok képviselt pszichológusok voltak, a pszichológusok pedig hívők, vagy a hithez közelállók. A „Psychoanalysis christiana“ valósággá vált.

A kongresszus fő tárgya „az erkölcsei felelősség a pszihoterápiában“ súlyos és bonyolult problémáját választotta. A katolikus pszichológus ugyanis, aki lelki betegekkel foglalkozik, nehéz helyzetben van; mert vagy

olyan egyénnel van dolga, akik erkölcsei felelősségérzésüket elveszítették, vagy olyanokkal, akik túlzott, beteges büntudat áldozatai. Az sem ritka, hogy e két végtel ugyanabban az egyénben találkozok, hiszen aki mindent tiltalmasnak érez, az könnyen elveszti mértékét és könnyen áthágja a szükséges tilalmakat is.

Ime néhány a sok kérdés közül, amelyeket Leycester King jezsuita atya vetett föl. Hol van a határ a normális és a beteges felettes-én között? (Felettes-énnek mondja a mélylélektan énneknek azt a részét, amely erkölcsei ideáljainkat képviseli.) Hogyan fejlődik és alakul az erkölcsei felelősségérzet? Milyen fokon és hogyan alakul át a felettes-én morálja valóságos morállá? Azoknál az egyéneknél, akiknél ez az átmenet nem történt meg, milyen feltételek szükségesek ahhoz, hogy az átalakulás megtörténjék? A katolikus etika szerint a morális követelményeket az egyén nem valósíthatja meg természetfölötti segítség nélkül; az egyén ezen elégtelenségének milyen magyarázatát tudja adni a modern mélypszichológia? A klinikai esetekben, ahol az orvos beteges bün-

tudatú egyéneket kezel, a reális és beteges büntudat kérdése bonyolultan keveredik egymással; mi a teendő ilyenkor? Mennyiben kell a pszihoterápiát űző orvosnak etikus normákkal törőnie? Az abnormitás mennyiben törli el, vagy csökkenti az erkölcsi felelősséget? Hogyan győzhetjük meg a rosszul tájékozott katolikusokat arról, hogy a pszihoterápia az erkölcsi felelősséget nem eltörölni, hanem éppen ellenkezőleg teljessé és valóban szabaddá akarja tenni?

Lavall atya, a Bombay-i egyetem pszichológiai-tanára az aggályokról írt tekezett. Az aggály nemcsak vallási probléma, hanem a kényszerneurozisanak is tünete. Ezért kívánatos, hogy a katolikus pap a mélypszichológiában is legyen tájékozott. Különbséget tudjon tenni a rossz lelkiismeret és az aggályosság között. Ha olyanokkal találkozok, akik el nem követett, vagy már föloldozott bűnöket gyónnak, tudja mit kell tennie. Nem mintha a pap feladata lenne a betegnek az aggályoktól való megszabadítása. Erre a legritkább esetben vállalkozhat. Feladata inkább a tünet felismerése és a betegnek a szakemberhez való utasítása. Igo Caruso osztrák pszichoanalitikus ugyancsak a beteges büntudat problémáját elemzi. Rámutat, hogy a kényszerneurozist az „ES” az „ősvalami” (vagyis énünknek az a része, amely az ösztönöket képviseli) és a felettes-én erkölcsi ideáljai, illetve tilalmi közötti konfliktus okozza. Az ősvalami lefojtott ösztönei ugyanis levezető szelepet keresnek; ez a levezető szelep a kényszerneurozis. Innen erednek a beteges büntudat, a félelem és a kényszerképzetek. A pszichoanalitikus feladata ilyenkor az, hogy az elfojtott ösztönöket és az ösztönök nyomában járó büntudatot napvilágra hozza és a beteg „én” különböző részeit kibékítse, egymással harmóniába állítsa. Ezáltal és csakis ezáltal válik a beteg szabaddá és erkölcsileg valóban felelős egyénné.

Maryse Choisy francia pszichoanalitikus Freud elemzési módszerét is-

merteti. Majd azt a bűnelmet cáfolja, mintha az analitikus befolyásolná a beteget, saját egyéniségét kényszerítené rá a betegre. A szabad asszociációk módszere nem kényszerít, hanem felszabadít, azaz rávezeti a beteget, hogy megtalálja igazi énjét. A kezelés folyamán ezért nem szerepelnek erkölcsi elvek, mert elriasztanák a beteget. Ezeket a gyógyulás után az etikailag teljes értékűvé vált embernél szoktuk szorgalmazni.

Más a helyzet az Adler-féle analízisben. Ez — mint Oliver Brachfeld írja — elsősorban morális pszichológia, mert a közösséghez való alkalmazkodásra próbálja nevelni a beteget. Adler pszichológiájának középpontjában a Minderwertigkeitsgefühl áll, a kisebbségi érzés. Ez az oka minden neurozisanak s ezt a kisebbségi érzést a közösségi érzéssel kell ellensúlyozni. Adler kevésbé hisz az egyén meghatározottságában, mint Freud; ő inkább hangsúlyozza az egyén erkölcsi autonómiáját. Oliver Brachfeld szerint ez a körülmény is közelebb hozza lélektanát a katolicizmushoz.

A kongresszuson a pszihoterápia fizikai módszerei is szóba kerültek; például az elektromos sokk és az elektromos narkózis, melyekkel újabban szép eredményeket értek el. A pszihoterápia módszerei ugyanis ma rendkívül sokfélék. Ilyenek a ritkábban használatos hipnózis és a szuggesztió, azután Freud, Adler és Jung elemző módszerei, továbbá a közösségi nevelő módszerek (például gyermekeknel a játéktérápia), végül a fizikai és a fiziológiai módszerek: különböző (cardiazol vagy inzulin) injekciók, elektromos narkózis és újabban a lobotomia (agyoperáció).

Arra nincs helyünk, hogy a kongresszuson fölmerült valamennyi problémát és vitát ismertessük, de egy merész kísérletre még szeretnénk rámutatni. Dempsey atya az eredeti bünt a pszichoanalízis szemszögéből boncol-

ja és azt a régi, (már Philonnál, majd Alex. Szent Kelemennél és Szent Ágostonnál szereplő) de dogmatikailag teljesen valószínűtlen nézetet képviseli, amely szerint a tilalom, amelyet az

első emberpár áthágott, a szexuális tilalom lett volna, a tudás fája pedig a szexuális élmények ismeretét jelentette volna.

Kosztolányi Ádám

A KERESZTÉNY ÉS AZ ÉLET

Ez év tavaszától kezdve a Vigilia több száma foglalkozott a modern lelképásztorkodás kérdéseivel, azzal, mit vár a mai hívő lelképásztortól, mi az, amit a szentbeszédekben hallani akar, milyen problémákra vár választ és eligazítást. Bizonyára nem érdektelen, ha e sorozathoz most hozzáfűzzük Michel Riquet atya, a párisi Notre-dame székesegyház híres hitszónoka egyik könyvalakban megjelent beszéd sorozatának ismertetését. Címe: „Le chrétien face à la vie”; a keresztény ember és az élet.

Riquet atya kivételes tehetségét a háború előtt csak kerületének hívei és közvetlen előljárói ismerték. A háború alatt azonban a német megszállók is tudomást szereztek meg nem alkuvó jelleméről, jelentős és megingathatatlan keresztény meggyőződéséről. Dachauban, majd Mauthausenba került s 1945 tavaszán tért vissza Párisba. Ekkor bizta meg Suhard biboros a Notre-Dame székesegyház nagyböjti konferenciáinak megtartásával. Már az első beszéd sorozat nagy tömeget vonzott és mind témájának, mind elmondásának korszerűségével megragadta a hívők érdeklődését. Azóta évről-évre megtartott konferenciáinak nemcsak Párisban és Franciaországban, de külföldön is komoly visszhangja van. Biztos kézzel választja ki a legaktuálisabb, legégetőbb problémákat: „A keresztények feladata a romok között”, „A keresztény szeretet”, „A keresztények és az államhatalom”, „A keresztények magatartása a pénzszel szemben”, „Kereszténység és ateizmus”, és így tovább. Olyan problémakörök, melyek szinte hiánytalanul

felölelik a modern keresztény ember összes kétségeit és válságait.

Évről-évre tartott konferenciái könyven is sorra megjelennek; ezek legfrisebbike „A keresztény és az élet”.

Bevezetőül hangsúlyozza az élet fontosságát: nála értékesebb földi javunk nincsen; ezért mindennél fontosabb, hogy életünkről s az életben való helyes magatartásunkról eligazítást kapjunk. Zavart kelt azonban a modern ember lelkében, hogy más utasítást kap az Evangéliumból és mást a biológusoktól. A biológia valóban alapvetően fontos tudomány és hála rendkívüli fejlődésének, ma már a csekélyebb iskolai képzettséggel rendelkezők is többet tudnak az emberiség és az ember életének eredetéről, fejlődéséről és működéséről, mint elmúlt idők nagy tudósai. Évezredek tapogatózásai, tévedései és kutatásai után ma már pontosan ismerjük az élet feltételeit, formáit és elemeit, sőt egyes merész gondolkodók már azon töprengenek, hogyan lehetne a belső kiválasztási mirigyek működésének kémiai befolyásolásával az ember külső megjelenését, vérmérsékletét s ezen keresztül jellemét is tetszés szerint változtatni és formálni. Alacsonyabb rendű élőlényeknél, legyeknél, birkáknál, sőt tehénknél a biológia valóban sok mindent elért: megkétyszerzetheti a születendő állatok számát, selymesebbé teheti a gyapjút, zsírosabbá, bőségesebbé a tejet, ellenállóbbá a szervezetet a hideg ellen és így tovább. Az ember azonban, 48 kromoszómájával, sokkal bonyolultabb szervezet, semhogy efféle kísérletekre alkalmas lehetne. De még ha sikerülne is bizonyos változásokat

előidézni rajta vagy benne, nem sok remény van rá — mondja Riquet atya, — hogy ezzel akár értelmesebbé, akár boldogabbá tehessek.

Részletesen foglalkozik ezután a fejlődésméleti kérdésekkel. Utal arra, hogy sok-sok ezer év óta az emberi test nem mutat lényeges változásokat. Franciaországban például a Dordogne folyó vidékén ma is élnek emberek, akiknek testalkata, koponyájának nagysága és alakja szinte teljesen meg egyezik a húszezer esztendőös Cromagnói ember csontvázával.

Az emberi test ezek szerint réges-régen elérte legtökéletesebb formáját. Ami változott és fejlődött, az a technika, a művészetek, a kultúra, a lakásviszonyok, a tudományok, s legfőképpen az emberi társadalom szervezete. Mindez pedig az emberi szellemtől függ. Tehát nem a test változik, hanem a szellem változtatja a világot.

Míg a méhek, hangyák, hódok hajszálnyi pontossággal megmaradnak évezredek óta bevált módszereik szintjén s ezen mit sem változtatnak, az ember fáradhatatlanul újítja, változtatja, tökéletesíti módszereit, lebontja, amit épített, hogy jobbat alkosson helyette. E szüntelen, tudatos felfelé törekvésével emelkedik a többi élőlény fölé. Nem csontszerkezetének vagy izomzatának tökéletesítésével, hanem csakis szellemi, erkölcsi és értelmi képességeinek növelésével érhet el haladást.

A tudomány pontos, finom eszközökkel figyel és tárja fel az életet; a tudományosan vizsgálta mag és az egyes ember által élt élet között megbonthatatlan folytonosság van ugyan, mégsem azonosak a róluk alkotott képek és nem azonos érzékszervekkel nézzük őket. Az egyiket mikroszkóppal, a másikat lelkiismeretünkkel figyeljük. Létünk e két arculatáról való tudomásunknak felbonthatatlan egységgé kell válnia, ennek első feltétele azonban az, hogy kölcsönös értéküket elismerjük. A középkor még jól ismerte és meg is valószínűsítette vallás és tudomány

éle szintézisét. Albertus Magnus, Aquinói Szent Tamás, Roger Bacon természetesnek találták, hogy átvegyék a pogány racionalisták, például egy Aristoteles tanításainak sok részletét és ezeket beépítsék a kereszténység élő testébe.

Az Egyház az elmúlt hatvan-nyolcvan év alatt számtalanszor kifejtette álláspontját: helyesel minden olyan emberi erőfeszítést, mely a világ és az élet lefosztabb megismeréséhez és az emberi élet szebbé, könnyebbé tételéhez vezet. Elismeri a tudomány teljes szabadságát munkamódszereinek és munkaélveinek megválasztását illetőleg. Ugyanakkor azonban gondosan ügyel arra, nehogy az isteni tanítással szemben érzett ellenséges indulatból súlyos tévedésekre alapozza rendszereit, vagy kilépve saját területéről a hit területére kalandozzék. Pasteur ezt így fogalmazta meg: „Téves az a szellem, mely a vallást bele akarja vinni a tudományba, még tévesebb azonban az, amikor a tudományt akarják azonosítani a vallással csupán azért, mert ez a szellem lekötötte magát a tudományos módszeresség tiszteletbentartására.” Vagy, amint Claude Bernard írta: „Az életjelenségekben ugyanúgy, mint bármely más természeti jelenségben kétféle okozati rendet találunk: egyfelől a teremtő okot, mely törvényeivel irányítja az életet s amely megfigyeléseink számára hozzáférhetetlen (úgyis mondhatnánk: nem figyelhető meg a tudomány kísérleti módszereivel); másfelől az életjelenségeket végrehajtó okot, mely mindig fiziko-kémiai természetű és teljes egészében a kísérletező megfigyeléseinek hatáskörébe esik.” Az Egyház tiszteli a kísérletező tudomány teljes szabadságát mindaddig, míg a kísérleti tárgynak: az embernek személyes szabadsága, méltósága és testi ép-sége nincs veszélyeztetve.

A biológia hatásköre, módszereinél és tárgyánál fogva az akár szabadszemmel, akár mérőeszközökkel megfigyelhető jelenségekre korlátozódik. Itt a biológiának ugyanolyan illetékesége van, — mondja Riquet atya —, mint

az államnak az evilági politika ügyeinek intézésében. Az emberi személyiségnek jelentős része azonban kiesik a megfigyelhetőség köréből. Éppen ezért a legfejlettebb élettani tudás sem adhat tökéletes felvilágosítást arról a világról, amelyben emberi öntudatunk és személyiségünk szabadsága él. Lelkiismeretünk, értelmünk, hitünk mindig keresett, mindig keresni és találni fog olyan bizonyosságokat, örömöket és boldogságot, amelyeket csak az érzékeinken túleső világ létezésének tudata adhat meg. „A megfigyelésen alapuló tudomány nem emelkedhetik túl az érzésekkel észlelhető valóságok határán. Az érzésekkel felfogható valóságok világában azonban az ember nem találhatja meg legfőbb boldogságát; mert önmagát végső tökéletességével azonosítja; márpedig senki nem találhatja meg tökéletesedését nálánál alacsonyabb rendűben. Ezért nem érhető el az emberi szellem végső tökéletessége máshol, mint olyan valóságban és olyan valóság által, amely őt magát túlhaladja és irányítja”, — mondotta Aquinói Szent Tamás. Ezt a bennünket túlhaladó és irányító valóságot a tudós érzi is munkája közben. Mentől messzebbre és mentől mélyebbre hatol az anyagi világ titkainak feltárásában, annál erősebben érzi szükségét, hogy elismerje egy láthatatlan rendező erő, cselekvő és irányító belső célszerűség jelenlétét.

Miért kellene hát ellenségesen szembenállania Evangéliumnak és tudománynak? Valaki azt válaszolhatná, hogy e két világ összhangja lehetetlen, mert spiritualizmus és materializmus nem társulhatnak. Michel Riquet itt finom és szellemes elemzéssel vezet rá e két fogalom helyes értelmezésére, majd arra mutat rá, mily messzire jutott a világ Le Dantec, Loeb, Heckel felfogásától, akik még azt hitték, szűk kalodába zárhatják az élő világot. Azóta a demokritosi változathatatlanságból parányi naprendszer lett, amely teljességgel kiesik a merev determinizmus korlátai közül. A világot és az élet jelenségeit a newtoni mecha-

nika szigorúan zárt törvényei közé szorító determinizmusra elkövetkezett az „indeterminizmus”; ez jóval szerényebb, megelégszik a valószínűségekkel. Ha az anyagról való tudásunk mai foka nem bizonyítja is közvetlenül a lélek létezését, mindenesetre megmutatja tapasztalásunk és megismerésünk határait. Különösen pedig megmutatja, mennyire lehetetlen a tudós számára úgy megfigyelni a jelenségeket, hogy a megfigyelés ténye által azokat ne befolyásolja.

Az új tudományos eljárások átjárták a biológiát is. Néhány évtizeddel ezelőtt a tudósok még úgy vélték, hogy az életjelenségek néhány egyszerű mechanikus törvény által irányított fizikokémiai folyamatra vezethetők vissza, ma már viszont ráeszméltek a túlzott egyszerűsítésnek a tarthatatlanságára. Utalnak arra, hogy mind élet, mind az atom jelenségeinek megértéséhez látzólag ellentmondó, de egymást kiegészítő fogalmakhoz kell folyamodnunk: a hullámhoz és az atomhoz a fizikai lényeg, a fiziko-kémiai mechanizmushoz és az életelvhez (az élő anyag rendező elvéhez) az élő anyag lényegének magyarázatánál.

Az anyag: valóság, a jelenségnek nélkülözhetetlen eleme. Föltétlenül igényli azonban kiegészítőjét: a szellemet, mely ismeri, kormányozza, alakot, egyensúlyt ad számára és mozgatja.

Míg az egyes állatfajták ösztöneik és ösztönmegnyilvánulásai változatlan, szűk keretek között maradnak, az ember állandóan változtatja életformáját, munkamódszereit. Termő talajt varázsol a homokpuszták helyére. A víz erejével óriási energiaműveket tart működésképpen. Az atomfizika elvontságára képes. Bölceleti rendszereket dolgoz ki. Mindezt a szellemi tevékenységet pusztán fiziko-kémiai elemekkel magyarázni annyira, mint magyarázat nélkül hagyni. A testet alkotó kémiai anyagok mellett, illetve azok fölött kell lennie egy irányító erőnek, mely szabályozza a kémiai változásokat és megszabja a sejt működését, hogy lehetővé váljék a legbonyolultabb élő

szervezet kialakulása. Ez a láthatatlan, megfoghatatlan erő: a lélek. Ez a lélek azonban — hangsúlyozza Riquet atya — szoros egységben él a testtel, az anyaggal. A lélek és szellem megnyilatkozásának eszköze a test. Az agy sérülése, a kiválasztási mirigyek működési egyensúlyának felbomlása súlyosan megzavarhatja, sőt akadályozhatja a lélek és szellem megnyilatkozásait, az akarati és értelmi képességeket, s végzetesen befolyásolhatja a kedélyt. Viszont megfordítva: lehetnek az emberi test zavarainak lelki okai is. Freud óta az orvosok és laikusok tudják, hogy a bánat, az elfojtott lelki sérülés visszahat a szervezet működésére.

A keresztény ember egészségtől szólva Riquet atya kifejti, hogy az ember mint szellemi lény sokkal magasabb szinten áll, semhogy megelégedhetnék az evéssel, ivással, testi vágyainak kielégítésével. Mint személyiség akar élni. Ehhez pedig a testi élet kifogástalan feltételei éppúgy hozzátartoznak, mint az erkölcsiek és szellemiek. Csak ezeknek az összhangja adhatja meg teljes egészségét. Éppen ezért az Egyház szívesen látja a testgyakorlást és szórakozást; ugyanakkor

azonban elvárja a mértékletességet és az erények gyakorlását.

Bátran hozzányúl a beszéd sorozat a keresztény házasság, szerelem és gyermekáldás kérdéseihez is, hogy éppen ott nyújthasson megfelelő eligazítást, ahol sok keresztény tanácstalanul egy helyben topog vagy botladozva keresi a helyes utat. A ne ölj problémájáról szólva gyilkosoknak bélyegzi mindazokat, akik embertársaik jólétével nem törődnek, emberhez nem méltó körülmények közé kényszerítik őket, hogy ezzel maguknak előnyöket vagy gazdagságot szerezhessenek, akik elhanyagolják a gyermekek testi és lelki javát, legfőképpen pedig azokat, akik a modern háború szörnyűségeit akarnák rászabadítani az emberiségre.

Riquet atya szentbeszédeinek színvonala annyira magas, hogy bizonyos fokú képzettséget tételez fel hallgatóitól. A paptól is alapos tudományos elmélyedést, rengeteg olvasást és tanulást kíván, amit a sok pasztorációs munkával megterhelt lelkipásztorok nem tudnak mindig teljesíteni. Ezek a konferenciák mégis például szolgálhatnak arra, hogyan lehet a mai hívő lelki és értelmi szükségleteit kielégíteni.

Halász Alexandra

ESZMÉK ÉS TÉNYEK

A második világháború dúlása, majd az ujjaépítés nehézségei miatt nem egy fontos évforduló megünneplését kellett elhalasztani. Ez történt a *Decretum Gratiani* megjelenésének nyolcadik centenáriumával is, amelyről most készül megenlékezni a bolognai egyetem, de vele együtt a nemzetközi tudományosság és a katolikus világ is. Gratian volt tudvalevően az egyházjognak mint tudományágnak megalapítója. „*Concordantia discordantium canonum*” c. művében, amelynek később a „*Decretum Gratiani*” nevet adták, nemcsak összegyűjtötte, de egységbe is foglalta a kánonjog addig szétszórta anyagát. Szigorú módszerességgel járt el. Az egyes részeket, sokszor kánonokat is saját szövegeivel kötötte össze — ezek a „*dicta Gratiani*” —, amelyekben igyekezett a jogszabályok mélyebb értelmét feltüntetni, a hézagokat kitölteni és az ellentmondásokat feloldani. Munkájának nem volt hivatalos jellege. Ő maga is nyilván tankönyvnek szánta. Minthogy azonban Bologna után a többi jogi iskolák is hamar átvették és az egyházi gyakorlat is igazodott hozzá, a *Decretum* kimagasló tekintéllyé vált, úgyannyira, hogy négy évszázad múltán, 1582-ben az átdolgozott kiadást XIII. Gergely pápa a tanítás és a bíraskodás számára hitelesnek és kötelezőnek jelentette ki.

Gratian egyébként kamalduli szerzetes volt és Bolognában a kereszténység akkor leghiresebb jogi iskolájában tanított, ahol a jogtudomány történetében elsőnek adta elő az egyházjogot, mint önálló tudományszakot. Ezzel azonban ki is merítettük mindazt, amit az „*egyházjog atyjának*” személynéről és életéről tudunk. Korszakos művének megjelenési időpontját sem ismerjük. A centenárium megünneplését előkészítő bizottság, amelyben a mai Olaszország legnevesebb jogtudó-

sai foglalnak helyet, az egyetemekhez és tudományos szervezetekhez kiküldött meghívójában azt mondja, hogy Gratian minden valószínűség szerint 1139 és 1142 között fejezte be művét. Ami teljességgel bizonyos, csak az, hogy a könyv 1151-ben már megvolt.

*

Megint egy új tudományág van kialakulóban, amelynek elnevezése, ha könnyen fordítható is, egyelőre még mindenképen magyarázatra szorul. Francia megjelölése „*sociologie religieuse*” s innen ment át az olaszba is szószerinti hűséggel, mint „*sociologia religiosa*”. Tévednének azonban, ha ezen az új tudományágon, amely az általunk ismert adatok szerint alig néhány éve Belgiumban született meg, csak úgy könyvedén „*vallásszociológiát*” értenénk, mert utóbbinak a franciában is a „*sociologie des religions*” kifejezés felel meg. Amitől itt szó van, az pontosan „*vallási szociológia*” és sem nem „*vallásszociológia*”, sem nem „*vallásos szociológia*”, amely utóbbi egyébként is fogalmi képtelenség. Eltérően a vallásszociológiától, amely általában a vallások keletkezésének és alakulásának társadalmi vonatkozásait kutatja, ez az új „*vallási szociológia*” kizárólag a mai társadalmi adottságokat kívánja tanulmányozni abból a célból, hogy tudományos oknyomozással és tárgyilagossággal megállapítsa: mennyiben gátolják vagy mozdítják elő azok a papság sikeres tevékenységét. Hogy az új tudományág, amelynek művelői az idén már nemzetközi kongresszust is tartottak a hollandiai Bredában, eddigi rövid élete alatt is hasznosnak bizonyult, arra méltán következtethetünk abból, hogy azoknak a társadalomtudományi intézeteknek tanulmányi rendjében, amelyeknek felállítását a pápa múlt évi óhajához igazodva az idejéig kezdtek meg a katolikus egyetemek és hit-tudományi főiskolák, máris önálló és

tisztes helyet kapott a vallási szociológia.

Az imént mondottak szemléltetésére is igen alkalmas R. Boulard kanonok minap megjelent könyve, amelynek címe: *Essor ou declin du Clergé français* („A francia papság felemelkedése vagy hanyatlása”). A szerző a hazájabeli papság jelen helyzetét veszi kritikai vizsgálat alá, hogy következtetéseket vonhasson le a legközelebbi jövőre. Annak ellenére, hogy Franciaország keresztény jellege rendkívül megfogyatkozott, még mindig azok közé az országok közé tartozik, ahol az egész népességhez viszonyítva a legkedvezőbb a papság arányszáma. A 42 millió főnyi lakosságban kerekén 51.000 katolikus papot találunk, úgyhogy 686 katolikus és 137 nem-katolikus lakosra esik egy pap. A papi utánpótlás azonban a század eleje óta erősen csökken. Mélypontra az első világháború alatt jutott, utána jelentős emelkedés állt be, ma azonban megint az akkor elért mélypont felé hajlik. Legfőbb okát Boulard abban látja, hogy ma már nem a falusi parasztság szolgáltatja a papnövendékek zömét, miként a közelmúlt századokban, hanem a városi lakosság, s ebből is jobbra az értelmiség, tehát éppen az a réteg, amelyben a legkevesebb gyermek születik. Nagyon érdekes itt a szerzőnek az a megállapítása, hogy csaknem ugyanannyian jelentkeznek szemináriumi felvételre az állami, mint a katolikus szabad iskolák növendékei közül.

Behatóan foglalkozik Boulard azzal a kérdéssel, hogy miért lett ritkább a falusi fiatalságban a papi hivatás. Eltekintve attól, hogy a kegyelem ott működik, ahol akar, Boulard nagyon lényeges mozzanatként emeli ki, hogy a falusi pap mai életkörülményei, amelyeket a parasztfjúság közvetlenül megtapasztal, riasztó hatással vannak a nem kifejezetten hősi lelkiületre. Életkörülményekről szólva nem elsősorban a falusi pap nagy szegénységére kell itt gondolnunk, bár főleg a szülők magatartásában ez is kétségkívül sze-

repet játszik, hanem arra a tényre, hogy a messzi távolságokba szétszórót, olykor csak nehezen megközelíthető és kis létszámú lakott helyecskék megfelelő gondozása olyan felröplő munkát követel a paptól, hogy annak önmaga számára és a művelt embernél természetesen igényei kielégítése sem ideje, sem szellemi frissége nem marad. Látnia kell az éberszemű ifjúnak azt is, hogy a falu papja, ha már plebános lett, csak egészen kivételesen kerülhet el onnan. A túlnyomó nagy többség egyhelyben éli le életét, pedig minél öregebb lesz, annál nehezebben birkóznak meg a változatlanul kemény feltételekkel.

A helyzet ilyen felmérése után Boulard odakövetkeztet, hogy az egyházi felsőbbségnek fontolóra kellene vennie: nem lenne-e már idejénvaló, ha szakítanának a történetileg kialakult egyházmegeyi beosztással és helyette a papságot és a papi szolgálatot országos keretben szerveznék meg? Javasolja továbbá a falvak papi ellátásának gyökeres megváltoztatását. Ahol nincsenek a közelben városok, ott a nagyobb községeket kellene pasztorációs központokká tenni s a kisebb helységek gondozása ezekből a központoktól történne. Ez a reform, mint Boulard kifejti, annyit előnnyel járna, hogy jelentőségét így előre fel sem becsülhetjük. Lényegesen javulnának a papi munka anyagi feltételei, de ami ennél is fontosabb, megszűnnék a falusi pap eddigi elszigeteltsége és magárahagyatottsága. A pasztorációs központok papjai, mondhatni, gondolati és imaközösségben élnének, ami a ma túlnyomóan egyházigazgatási beállítottsággal szemben az annyira szükséges és időszerű missziós szellemet fejlesztené. Ez a papi együttes a maga megnövekedett lehetőségei révén biztosítani tudná a kultúrélet követelményeit is, amit természetesen megkönnyítene az, hogy már maga a központ is nagyobb és civilizáltabb helységben működik. Nem okoznának többé leküzdhetetlen nehézséget az átmeneti betegségek, a munkaképesség hanyatlása, az

előregedés, s a falu papsága is hozzájutna a pihenéshez és üdüléshez. Annál is inkább, mert országos keret mellett amúgyis minden helyre a legmegfelelőbb erőket lehetne állítani s a mainál sokkal tágabban és könnyebben érvényesülhetne a különleges feladatokra való egyéni hajlam és rátermettség. Boulard meg van győződve arról, hogy mindezek az új szociális és kulturális körülmények nagyban lebontanák azokat a gátakat, amelyeket a jelenlegi viszonyok a papi hivatás megnyilatkozása elé állítanak.

Boulard könyve, amely a vallási szociológia értékes terméke, nem kis feltűnést keltett Franciaországban, sőt már a francia határokon túl is. Sokan hozzászóltak, egyik-másik megállapításával perbe is szálltak, azt azonban egyöntetűen elismerik: Boulard valóban bebizonyította, hogy a papi hivatások ritkulása és átrétegződése komoly mértékben összefügg azzal, hogy a falusi papság helyzete ma hasonlíthatatlanul rosszabb, mint a városié.

*

Francis Galtonról, az eugenetika megalapítójáról, aki egyébként is nagy természettudós volt, jegyezték fel, hogy a kutyája szolítására olyan füttyülőt használt, amelynek hangját az emberi fül nem foghatta fel. Minden bizonnyal Galtoné így az elsőség, hogy gyakorlatilag is alkalmazta a „hangontúli hangot“, az „ultrahangot“, ezt az érdekes fizikai jelenséget, amelyre ma egyre többet épít az ipar és az orvosi tudomány.

A hang tudvalevően rezgés. Amikor valami hangforrás hangot ad, valtaképen rezgést végez s ezt a rezgést veszik át a környező közegnek — levegőnek, egyéb gáznak, folyadéknak vagy szilárd testnek — körülötte levő molekulái. A helyükből kilendült molekulák azonban nyomban vissza is térnek eredeti helyükre, mert megmozdulásuk pillanatában más molekulákba ütköznek. Akárcsak a biliárdgolyók, a nekiüdvült molekulák visszapattannak a szomszédos molekulákról s most

már ezek adják tovább a lökést a saját külső szomszédjaiknak. A hangforrás és a fül között levő térséget tehát nem azok a molekulák futják be, amelyeket az erőhatás közvetlenül ért, hanem magának a közegnek az a hullámzása, amelyet a rezgés váltott ki. Hogy ez a hullámzás milyen hosszúságú hullámokban megy végbe, azt a rezgések szaporasága, műszóval: frekvenciája határozza meg. Minél szaporább a rezgés, annál rövidebb a hullám és annál magasabb a felfogott hang. A hullámok tovaterjedésének sebessége azonban nem a hullámhossztól, hanem egyedül a rezgő közeg minéműségétől függ. Ugyanabban a közegben a nagybőgő mély dörögése ugyanolyan sebességgel halad, mint a fuvola legélesebb sípolása. Levegőben másodpercenként kerekén 330 méter a hang sebessége, négyszer ekkora a vízben és ennél is nagyobb a szilárd anyagokban.

Meglehetősen elemi ismeretek ezek, de hogy az ultrahang jelentőségét világosan lássuk, felelevenítésüket Maurice Goldsmith is szükségesnek tartotta abban a tanulmányában, amelyet az Unesco Features tett közzé. S talán még az sem újdonság olvasóink előtt, hogy az emberi fül csak azokat a hanghullámokat tudja érzékelni, amelyeknek rezgésszáma másodpercenként 30 és 20.000 között mozog. Ezen a határon alul és felül kezdődik tehát az ultrahangok birodalma, azoké a hangoké, amelyeket mi még, vagy már nem hallhatunk. Gyakorlati fontosságuk azonban csak a felső határt túllépő hangoknak van.

Egészen természetes, hogy minél szaporább a hangot továbbító közeg molekuláinak rezgése, annál nagyobb energiamennyiség kellett a megindításához. Minthogy pedig az energia nem veszt el, csak átalakulhat, minél szaporább a rezgés, annál nagyobb energiamennyiséget ad tovább a hullámzás is. Számítások szerint annyi energia keletkezéséhez, amennyi 3 deciliter víz felforralásához szükséges, egy

embernek 150 éven át kellene megállás nélkül beszélnie. Megfelelő frekvenciájú ultrahangok használása mellett viszont 2 perc is elégséges hozzá. Jelenleg az iparban főleg két úton állítanak elő ultrahangokat. Az egyiknek lényege az, hogy meghatározott módon formált kvarckristály-tömbök felületén elektromos töltést létesítenek, ami megváltoztatja a kristályok térfogatát. Minthogy pedig ennek a kristálynak amúgyis van „természetes rezgési periódusa”, a hirtelen térfogatváltozás rendkívül nagy szaporaságú ultrahang-rezgésekkel jár. A másik eljárás az u. n. mágneses összehúzó-dás, amely azon az elven alapszik, hogy a vasrúd hosszúsága parányilag megrövidül, ha mágneses téren futtatják át. Így azután ma már 10 millió ultrahang-rezgés is elő tudnak állítani másodpercenként.

Ezek az ultrahanghullámok, amelyek a rezgés nagy szaporaságának megfelelően igen rövidek, sok tulajdonságukban hasonlók a fényhullámokhoz. Ugyanúgy lehet például nyalábban irányítani őket, mint a fényszórók fénykévéjét. Kiváltképpen emiatt a tulajdonságuk miatt, amely hatalmas erőpotenciáljukhoz járul, van és lesz mind nagyobb fontosságuk az iparban. Így a fémiparban ultrahangokkal lehet biztosítani az öntés alatt lévő fémek tisztaságát. Meg lehet állapítani bennük az esetleges gázbuborékok jelenlétét, amelyek kihülés után törést okozhatnának. Különböző sűrűségű fémek keverése esetén ultrahanggal ellenőrizhetik még a kihülés előtt a keverék egyöntetűségét. Minthogy azok a testek, amelyek ultrahanghullámok terében fekszenek, hasonlíthatatlanul gyorsabban rezegnek, a vegyi iparban ultrahang segítségével össze tudnak elegyíteni olyan folyadékokat is, amelyeket egyébként nem lehetne összekeverni. Jellemző erre Mauley kísérlete, amelyet 1948-ban végzett. Ha a vízzel telt edénybe megfelelő nagyságú kvarckristályt helyezünk, amely a maga természetes ritmusában rezeg, s a vízre higanycseppet ejtünk, ez előbb darab-

kárra szakad, majd feloldódik a vízben. Ha pedig tükör segítségével ultrahangnyalábot vetítünk a vízbe merült higanycseppre, ez tüstént, minden előzetes szakadozás nélkül, eltűnik a folyadékban. Ultrahanggal mérjük ma a tengerek mélységét és térképezik a tenger fenekét. Felhasználható az ultrahang a tömegesen vándorló halak, az u. n. halpadok észlelésére. Jéghegyek jelzésére azonban nem alkalmas, mert a jég rosszul veri vissza az ultrahangot.

Messzi távlatokat nyitott egy tengeri kísérlet, amelyet egészen más célból rendkívül nagy rezgesszámú ultrahanghullámokkal végeztek. Kiderült ugyanis, hogy ezek a hullámok megölték a halakat, amelyeket útjukban találtak. Most már ebben az irányban kutatva tovább, megállapították, hogy bizonyos ultrahangok felbontják az élő növényi cellulózot, a protozoidokat és a vörös vérszöveteket. Ultrahanggal máris szét lehet rombolni egyes baktériumokat és vírusokat éppúgy, mint ahogy el lehet pusztítani legyeket, szúnyogokat és más rovarokat. Magyarazata pedig az, hogy az ultrahanghullámok energiája, ha élő testbe jut, lényegesen felugraszítja a test hőmérsékletét. Így egy kísérleti patkány hőmérsékletét 45 fokra tudták emelni. Az ilyen irányú megfigyelések minél szélesebb körű hasznosításával nagyon is foglalkozik már a kutató orvostudomány. Ezidőszertint kiváltképpen az ischiász és a rákos daganatok gyógyításában kísérleteznek az ultrahanggal. Ugyancsak előrehaladt az ultrahang alkalmazása a diagnózisban. Az agydaganatok helyét például teljes pontossággal meg tudják vele állapítani.

Befejezésül megemlítünk a tanulmányból két érdekességet. Az egyik az, hogy a denevér repülés közben ultrahanghullámokat bocsát ki s minthogy ezek visszaverődését is fel tudja fogni, valójában általuk tájékozódik az akadályok felől. Ebből elindulva technikusok már készítettek olyan szerkezetet, amelynek segítségével a vakok nyugodtan közlekedhetnek. Az ultra-

hangokat kibocsátó elektromos szerkezet a sétabotha van beépítve és a visszaverődő hullámokat ugyancsak elektromos úton egy felfogó kagyló változtatja át a fülben is hallható hanggokká. A másik érdekesség az, hogy ultrahanggal mosakodni is lehet, mert ha a vízbe mártott testrészt ultrahangnyalál érí, a por és piszok nyomban leválik róla és menekülésszerűen rohan a víz alá.

*

Az osztrák tudományos akadémia a „Fontes rerum Austriacarum” sorozatban kiadja **F e r d i n a n d M a a s s** „Der Josephinismus” c. művét, amelyet a most megjelent első kötet igen terjedelmesnek ígér. Hogy mekkora lesz a teljes kiadvány, ezidőszerint a szerző sem tudja pontosan, mert ez még a bécsi levéltárakban felkutatott anyag közzétételének lehetőségeitől függ. Az első kötet első részében Maass a bécsi udvar egyházpolitikájának kialakulását Mária Terézia alatt, különösen Kaunitz herceg udvari és államkancellár szerepét tárgyalja. A második rész az idetartozó 160 okiratot közli, a 16 legfontosabbat fényképmásolatban.

Már ebből az első kötetből világosan kiderül, hogy a jozefinizmus nem egy uralkodó műve volt, mintha tőle származott és vele együtt mulhatott volna el. A jozefinizmust az akkori Európa eszméáramlatai észszerű eredményként hozták létre Ausztriában. Ilyen áramlatok voltak tudvalevően a természetjog új felfogása, a racionalizmus és a felvilágosultság. Közrejátszóttak azonban azok a szétpontosító törekvések is, amelyeket magában az egyházban váltottak ki a gallikanista, janzenista és febroniánus elméletek. „A jozefinizmus — állapítja meg Maass — a kor forradalmi eszméinek osztrák kifejezése.”

Sokban új az a kép, amelyet Maass a bécsi udvar katolikus hagyományainak és az államfelfogásban felülkerekedő racionalizmusnak küzdelméről fest. Ez a harc nagyon kemény és nagyon valóságos volt. A katolikus egyházat

kiváltságokban gazdag és kimagasló helyzete a meglévőnek megőrzésére készítette, az államnak viszont az újat kellett keresztülvinnie, ha nyugati szomszédjának példájára összpontosítással növelni kívánta hatalmát. Ez a magyarázata annak, hogy Mária Terézia, bár őszintén vallásos volt és hűséggel viseltetett a Szentszék iránt, nem tudott tartósan ellenállni Kaunitz-nak, aki ügyesen és szívósan, Maass szerint sokszor fondorlatosan, de mindig sikeresen rakta egyik követ a másik után az állami abszolutizmus kiépítésében. Kétségtelen, hogy Kaunitz sokkal képzetebb és eszesebb is volt, mint Mária Terézia, aki — mint Maass mondja — elméleti műveltség hiányában nem volt azon a fokon, hogy mérlegelni tudja a kancellár elvontan megfogalmazott javaslatainak igazi horderejét. Így azután annak ellenére, hogy XIII. Kelemen pápa 1768 augusztus 20-án kelt levelében kifejezetten kérte, hogy álljon el attól, Mária Terézia a maga tekintélyével szentesítette azt az új államrendszert, amely később, kiteljesedett formájában a jozefinizmus nevet kapta.

Érdekes ebben az első kötetben a szerző adatgyűjtése arról is, hogy miként választotta ki Kaunitz kísérleti területnek már korábban a lombardiai fejedelemséget, amely akkor a Habsburgok uralma alá tartozott. Terve már eleitől fogva az volt, hogy amennyiben egyházi reformjai Lombardiában járhatóknak bizonyulnak, innen fogja azokat kiterjeszteni az egész birodalomra.

*

Ha egy folyóirat száz évet megért, akkor egészen bizonyos, hogy története az egész korszak történetét is tükrözi. Nem lehet tehát bemutatni multját anélkül, hogy vele együtt fel ne kellene dolgozni a század társadalmi alakulását és szellemi áramlatait. Ezt az igazságot tanúsítja az olasz katolikusok nagy folyóirata, a *Civiltà Cattolica* is, amelynek első száma 1850 április 6-án jelent meg. Abból a tanulmányból, amelyet

Robert Bosc írt róla az Études számára, valóban sok érdekességet tudhatunk meg.

Ki gondolta volna például, hogy amikor IX. Pius pápa nyugtalankodni kezdett az olasz értelmiség növekvő válástalansága miatt, 1847-ben, vagyis a nemzeti forradalmak küszöbén, környezete latin nyelvű folyóirat indítását javasolta neki? Pedig már a címét is megadták ekként: „Acta eruditorum”. Szerencsére a pápa bölcsebb volt környezeténél s úgy határozott, hogy a franciaországi „Ami de la Religion” mintájára Olaszországban is rá kell térni a népnyelv használatára. Az általa kiválasztott papi kiadót azonban úgy kellett rákényszerítenie, az engedelmisségi kötelesség alapján, hogy fel is állítsa a szerkesztőséget és meg is kezdje a munkát, annyira „alkalmatlannak” találta a kiadó az időpontot. A pápa mindenesetre 1250 dukátot is előlegezett a költségekre. Hogy azonban nem Roothaan atya ítélte meg helyesen a dolgokat, kitűnik abból, hogy a Civiltà Cattolica első számát kétszer ki kellett nyomni. Nem csoda, hogy IX. Pius a magáénak is tekintette a folyóiratot. A főszerkesztőnek minden hónapban kétszer, mindenegyves szám nyomdába adása előtt magánkihallgatáson kellett nála megjelennie, hogy tájékoztassa őt a tartalomról.

Nemcsak érdekes, de fölöttébb meglepő — legalább is e sorok írója számára merőben új —, hogy oroszlanrészben a Civiltà Cattolica érdeme, hogy az egyház egyáltalán visszafogadta s végül is „hivatalossá” tette Szent Tamás bölcseletét.

A folyóirat két vezető szelleme az alapításkor Curci és Taparelli volt. Még 1829-ben történt, amikor az előbbi a Collegium Romanum növendéke, utóbbi pedig annak fiatal rektora volt, hogy ketten titokban összeállítottak egy 60 oldalas füzetkét, amely a skolasztikus filozófia kiverőpontját tartalmazta. Szövetségükbe csakhamar bevonták Joachim Pecci-t, a későbbi XIII. Leó pápát is, aki szintén a kollégiumban nevelkedett. Mind ennek titokban

kellett maradnia, mert Szent Tamás bölcseletét a legszigorúbban tilalmazták a szemináriumok, ahol a tanárok akkor már egy század óta a karteziánizmus valami dekadens egyvelegével töltöttek. Akit rajtaértek volna a „tiltott gyümölcs” élvezetén, menten eltávolították volna a papnövendékek sorából. Pillanatig se higgyük, hogy túlzás, amit mondtunk. Taparelli már tartományfőnök volt Nápolyban, amikor rendtársai észrevették, hogy egy XVII. századi thomista kompendiumot vásárolt a könyvtár számlájára egy antikváriusnál. Megbizatását nem is újították meg s mihelyt Taparelli elhagyta Nápolyt, a „veszedelmes doktorinát” tartalmazó salabaktert nyomban elégették. S ki tudja, meddig kellett volna még száműzetésben tespednie Szent Tamásnak, a katolikus gondolat eddig legnagyobb őriásának, ha 1850-ben, amikor a Civiltà Cattolica megindult, fel nem dulja az olasz szemináriumok életét az a harc, amely Gioberti és Rosmini modernista tanai körül támadt. Taparelli, mintha égi sugallat érte volna, felismerte, hogy a legjobb út és eszköz a hit tisztaságának megőrzésére, ha a kevésbé megbízható mesterek ellenében visszaállítják Szent Tamás tekintélyét. Ezirányú cikkeinek hosszú sorával a Civiltà Cattolica méltán igényelheti a dicsőséget, hogy ő készítette elő az egykori „titkos tanítvány”. XIII. Leó új korszakot nyitó, döntő elhatározását.

A nagyközönség azt akarja, hogy a tehénnek meglegyen mind a négy lába. Ezt a különösen hangzó, de nagyon sokat mondó tanulságot szűri le első sorban Jean Riverain abból a „fergeteges” sikerből, amelyet „A holland táj” címmel Párisban rendezett, történeti jellegű festőművészeti kiállítás aratott. És siet mindjárt hozzáfűzni, hogy a „nagyközönség” ezúttal magában foglalja a legragyogóbb szellemi elitet is.

A kiállítás meglepő látogatottságának

volt természetesen egy könnyen megérthető és önmagukban ellenőrizhető oka is. Az nevezetesen, hogy minden valamennyire is művelt ember emléképe közt elevenen ott él valamilyen formában az a táj, amelyet hasonlíthatatlanul hollandinak érzünk. S nyugodtan állíthatjuk, hogy ennek az általánosságnak és elevenségnek tekintetében a világ egyetlen más tája sem versenyezhet a hollandival. A szélmalomok, a tulipánültetvények, a réteket keresztül-kaşul szelő csatornák, az itt-ott felfehérlő vitorlák, az óriási fák, az alacsony felhőket hordó és mindig páras, de mindig sok levegő, a bugyogós nadrágok és a fapapucskok — így együttesen vagy külön-külön melyikünk előtt ne villannának meg, hozzá valami nosztalgikus varázssal, amikor Hollandiáról hallunk? A holland táj — írja Riverain — ugyanazzal a joggal szerepel múzeumainkban, mint Pheidias Apollója, valamelyik középkori Madonna, Claude Lorrain tengerésze, egy Fragonard vagy az a néhány tucat „archetipikus festmény”, amelyek európai kultúránk meghitt arcát mutatják.

Arra azonban, hogy a kiállított képek, amelyek három évszázad holland tájfestését nyújtották, nemcsak vonzótták tárgyuknál fogva a mai közönséget, hanem tetszetek is neki, nyilván külön magyarázatot kell keresnünk. A kulcsot pedig az a tapasztalati tény adja meg hozzá, hogy az utóbbi évek legmodernebb tárlatai többé-kevésbé hideg részvétlenség mellett nyíltak és zárultak. Borus és bosszús kritikusok nem is fukarkodtak azzal, hogy a közönség szellemi elmaradottságát és ízlésbeli ferdeségét tegyek felelőssé a kudarcokért. De vajjon a közönség hibája-e — kérdi Riverain —, ha a „modern művészet” rendszerint annyira „nehéz”, hogy előzetesen külön „tanulmányok” kellenek a megértéséhez? Lehet, hogy valóban „naiv” a szépre áhító közönség, mint ahogy egyesek feltűntetik, de ha ezt fogyatékoságnak vesszük, akkor számolni kellene azzal, hogy a közönség nem is gyógyítható ki abból. Ennek a „naivságnak” ugya-

nis tulajdonképeni lényege az, hogy a mai társadalom, amelyet már oly sokszor megtévesztettek, végre lassanként eljut oda, hogy csak a „biztos értékekért” kívánjon lelkesedni. Olyan értékekért, amelyek megállták az idő próbáját. Nemcsak a képzőművészetekre, de a zenére is áll ez. A hangversenytermekben sem szoronganak soha annyian, mint amikor például az Ötödik Szimfóniát játsszák. Filozófia és misztika is kétségkívül elengedhetetlen eleme minden nagy művészi alkotásnak, de nem kevésbé fontos maga a „tárgy” is. Ugyanigy fontos a „szcenirozásnak”, a beállításnak költőisége, a kivitelben pedig az őszinte és igazi műgond. S ezek azok az összetevők, amelyeket csodás egységben, kivétel nélkül felismerhető és érezhető módon megtaláltak a holland kiállítás látogatói.

De volt a sikernek Riverain szerint egy harmadik oka is: az a hiányérzet, amelyet a mai francia festőművészet keltett és amelyet ezek a nagy holland festők, Berckheyde, Ruysdael, Hobbema, Van Goyen, De Koninck, Allart van Everdinsen, Ver Meer, Potter, Van de Velde és Van der Heyden újból kielégítettek. A francia festők Cézanne óta félnek a természet-től. „Mintha mindig attól tartanának, hogy a természet szétoldaná az ő értékes személyiségüket.” Esztétikai rendszerekkel és geometriával védekeznek ellene, hangosan jelezve, hogy a „tárgy” alapján csak ürügy számukra a „súlyos közlendőkhöz”. Pedig már rájöhettek volna, az „absztrakt festők” és a kubisták is, hogy váznaik előbb-utóbb tömegsírba kerülnek, míg egy Monet épp úgy friss marad örökké, mint az a Ruysdael, aki 1682-ben halt meg, de ma is bűvöletbe ejt minket.

*

Emlékezzünk meg egy százéves kunyhóról is, amelyet a Tamás bátyának mondanak, noha sem jogilag, sem tényleg nem tartozott birtokába. Neki csak annyi köze volt hozzá, hogy rövid ideig benne lakott, mielőtt meg-

ölték a Vörös Folyó mellett az egyik ültetvényen. Amikor először lépte át a kunyhó küszöbét, éjnek idején, Tamás bátyának le kellett küzdenie az undorát, amíg rá tudta szánni magát, hogy a romlott levegőjű sötétségben szabad zugot keressen a már mélyen alvó, halálra fáradt emberek között. Akkor történt, hogy Tamás bátya felidézte gondolatban a „másik” kunyhót, a Kentuckyben lévő, amely igazán az övé, ahol Cloe néni kalácsot sütött s ahol széles ágy várta tiszta lepedővel, előtte azzal a szőnyeggel, amelyben Cloe néni, de ő maga is a legszebb bizonyosságát látta annak, hogy ime, rokonságba kerülhettek a magasabb osztályal. Attól a szomorú éjszakától kezdve azonban igazában és teljesen mégis a Vörös Folyó-menti lett a két kunyhó közül az övé, mert a szegény néger jelenléte, megrendítő imái és vértanúhalála ezt a másodikat tették méltóvá arra, hogy elvehetetlenül és örökre „Tamás bátya kunyhójának” hívjuk.

Száz esztendő mult el azóta, hogy Harriet Beecher Stowe elmesélte a „National Era” olvasóinak Tamás bátya tragikus, megindító történetét. A következő esztendőben, 1852-ben könyvalakban is megjelent az Uncle Tom's cabin. Sikere már otthon páratlan volt. Fordításokban később a világ egyik legkeresettebb könyve lett és hosszú évtizedeken át az is maradt. Magyarra ketten is lefordították: előbb Irinyi József, utóbb Darvai Móric. Annál feltűnőbb, hogy a korabeli akadémikus birálat nagy fenntartásokkal fogadta a művet. Több kritikus még azt is tagadta, hogy egyáltalán művészi alkotás lenne. A közönségikert egyedül a propaganda-jellegnek és a megjelenés különösen kedvező időpontjának tudták be. Hogy tévedtek és igazságtalanok voltak, ma már nem is vitás.

Az időpont és a külső körülmények valóban közrejátszottak a könyv sikerében. Röviddel előtte történt ugyanis, hogy az amerikai kongresszus tör-

vényt fogadott el a gazdáiktól megszökő rabszolgák büntetéséről. Ez a törvény annyira kegyetlen volt, hogy még a kormány sem merte mással, mint politikai célszerűséggel indokolni. Mindazoknak érzése, akiket nem fertőzött meg teljesen a faji „felsőbbrendűség” és a kapitalizmus szelleme, fel is lázadtak ellene. Am Harriet Beecher Stowe volt a legeslegesítő a kevesek között, akik nem érték be a meddő sopánkodással. Az író konkrét adatokat gyűjtött s mindazt, amit tapasztalt, tények sorozataként bocsátotta a közvélemény elé, azzal pedig, hogy közlési formának a regényt választotta, hangot tudott adni az emberi szíveknek is. S naggyá azzal lett Harriet Beecher Stowe, hogy ugyanúgy megtalálta és kifejezte az „íratlan törvényt” mindennél erősebb parancsát, mint évezredekkel előtte Antigone, aki utána már szemrebbenés nélkül cselekedett is. Ez a magyarázata annak, hogy bár szoros a kapcsolat a regény és az időhöz kötött események között, az egybefonódás csupán a keletkezése, mert a regény mondanivalói messze fölébe nőnek a külsőséges párhuzamosságnak. Hogy így van, kiténik abból is, hogy a szülő körülmények elmúltak, de a „Tamás bátya kunyhója” túlélt őket. A korabeli kritika minden tévedése abból származott, hogy a regényt csak egy sajátos történeti és politikai mozzanat irodalmi vetülete gyanánt kívánta értékelni.

Fűzzük talán még hozzá, hogy Tamás bátya története a rabszolgaság körül forog. A rabszolga-tartás égbekiáltó embertelenségei és a rabszolgasors szörnyű szenvedései lépnek elő benne. Hogy Tamás bátya néger, viszonylag mellékes jelenség. A dráma középpontjában Legree ültetvényesnek az a nézete áll, hogy a rabszolga csak dolog és nem ember. Hogy a faji kérdés is megszűnjék kérdés lenni, sajnos, még egy teljes század múltán is akadnak teendők.

Mihelics Vid

Felelős szerkesztő és kiadó: Sik Sándor.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

M. M. Legutóbbi Eszmék és Tények rovatunk ismertette P. Parente tanulmányát a pogányok üdvözülésének sokat vitatott problémájáról. A magyar hittudomány elégtétellel állapíthatja meg, hogy Schütz Antal már harminc évvel ezelőtt (pl. Dogmatika 2. kiad. II. köt. 166) lényegében ugyanazt a nézetet ajánlotta: „Isten minden felnőtt hitetlennek elegendő gyógyító jellegű kegyelmet ad az u. n. természeti kinyilatkoztatás megtartására; ha ezt megselekszi, alkalmas időben ad neki fölemelő kegyelmet arra is, hogy a hit tényét teljesítse, még pedig úgy, hogy a fölvilágosító kegyelem segítségével föl- és elismeri az apostol megkívánta alapigazságokat az öskinyilatkoztatásban, melynek szétszórt töredékei még élnek majdnem minden nép körében. Természetesen ezzel nincsenek kizárva Istennek rendkívüli utai.” Dicsősége a magyar hittudománynak, hogy művelői nem egyszer elebe világítanak a külföldnek. És tragikum, hogy nyelvi elszigeteltségünk miatt gondolataik sokszor későn, vagy egyáltalában nem válnak a tudomány közkincsévé.

H. M. Kérdésére röviden a következőket felelhetjük: A szó mindennapi értelemben vett anyagnak van térbeli kiterjedése, van súlya, színe, esetleg szaga és íze is van. A szellemnek ilyen tulajdonságai nincsenek. (Szellemeken értjük az emberi lelkeket, az anygákat és Istent. A következőkben csak az emberi lelket mint szellemet kívánjuk megjellemelni.) Vannak viszont a szellemnek olyan tulajdonságai, amelyeket hiába keresünk az anyagban, sőt még a növényi s az állati lélekben is. Nevezetesen: az emberi léleknek van én-je, azaz minden képességét, tevékenységét, tartalmát, karaktervonását egy középponthoz, éppen az én-hez kapcsolja. Így szoktunk beszélni: ez a gondolat az én gondolatom, ez az érzés az én érzésem, az a tehetség az én tehetségem, ez a tulajdonság az én tulajdonságom. Az emberi léleknek van öntudata, én-tudata, vagyis az én visszahajolhat sajátmagához. Tudja önmagát, megismeri, akarja, szereti önmagát. Az emberi lélek mint személy csukott: lelkünk rejtekébe a másik ember (általában) nem pillanthat be. Másrészt az emberi lélek mint szellem nyitott: meg van nyitva a szellemi dolgok felé, az eszmék s a szellemi értékek, az igaz, a jó, a szép felé. A szellemi dolgok tekintetében lelkünk végtelen befogadóképességű, sohasem telik el velük. — Azt mondtuk: az emberi lélek mint személy csukott. Megnyíthat azonban, ha akar, a másik emberi személy előtt s a végtelen személy, Isten előtt. Személyes kapcsolatokat teremthet velük, a tisztetnek, a szeretetnek kapcsolatait.

D. D. Az alázatosság az objektív önértékelés eredménye. És nem valami külső gyakorlaté. Az objektív önértékelés felnőthöz illő komoly felelet két kérdésre: mi vagyok én, más emberekhez viszonyítva, és mi vagyok én a teremő Istenhez viszonyítva? Ez a felelet határozza meg elvben az életben való viselkedésemet. Csakhogy az elvet sokszor keresztetik legkülönbözőbb ösztöneink. És az önként vállalt alázatossági gyakorlatok vagy az emberekől készségesen elfogadott megaláztatások, segítenek bennünket abban, hogy ezt a belül vallott elvet átültessük a gyakorlatba. A csak külső alázatossági gyakorlatok képmutatást, és belső kevélységet eredményezhetnek.

A. T. Örülünk, hogy annyira élvezte a Bakócz kápolnát Esztergomban. Az említett fehér márvány oltárt, Andrea Ferucci faragta, 1520-ban Firenzében. Mátyás király pompás renaissance építkezéseiből úgyszólván semmi sem maradt fenn. De a Jagellók folytatták a renaissance művészet ápolását. Ez a pompás vörös márvány kápolna ebből az időből való. (1507.) A pesti Nagyboldogasszonynak szentelt mai Belvárosi templomot is renaissance stílusban díszítették

UJ ORGONÁK

BUDAPEST, XVI, FÜREDI-U. 41. — Telefon 297-1223

építését és minden-
nemű javítást vállal

Rieger Ottó

ORGONAGYÁR

a város polgárai ebben az időben. Készítettek egy pompás főoltárt, hat domborműves felpillérrrel. Amikor a XVIII. században restaurálták a templomot, ennek az oltárnak romjait az akkor újra épített tornyok közül az északinak legfelső emeletén falazták be.

B. Gy. Igazat adunk Önnek. Csakugyan nem arról folyik a vita évezredek óta, hogy van-e Isten vagy nincs, hanem arról, hogy mi az Isten. Némelyek azt mondják, hogy öntudatlan ő-s-z-e-l-l-e-m az Isten, aki fokozatosan kibontakoztatta magából az anyagot, az élőlényeket s az embert, és az emberben ébredt öntudatra, az emberben kapott értelmet és szabad akaratot. Mások szerint ő-s-a-n-y-a-g az Isten, amelynek nincs sem értelme, sem szabad akarata. Értelmét a nagy számok törvénye pótolja, akaratát vak tendenciák helyettesítik, mikor folytonos fejlődés útján vagy ugrásokkal világot, életet, emberi szellemet produkál. Ismét mások azt tanítják, hogy világ-lé-lek az Isten, kinek van öntudata is, értelme is, akarata is, de ez a világ-lé-lek úgy viszonylik a világhoz, ahogy az emberi lélek az emberi testhez: szerves egységet alkot vele. Olyanok is vannak, akik szerint nyugalombavonult (bocsánat a szóért!) öregúr az Isten. Miután megtervezte, megteremtette és megindította a világ pompás gépezetét, nem törődik többé a világgal („elforog úgyis évmillióki”), nem törődik velünk, emberekkel sem. Végül a kinyilatkoztatás Istene öntudatos, értelmes, szabadakaratú Szelem, Teremtőnk, parancsoló Urunk és gondviselő Atyánk, aki szereti világát, szeret minket is, és megadta nekünk azt a lehetőséget, hogy szolgáljából gyermekeivé emelkedhessünk.

T. T. Ne aggódjék, ezek a fantázia-hazugságok általánosak ebben a korban. A gyermek megrészegszik attól a sok tudástól, amelyet magába szedett, és rájön arra, hogy a különböző tudás-elemeket másképpen is tudja összeilleszteni, mint ahogyan magába vette: rájön, hogy tud alkotni. Ez végtelen gyönyörűség számára. Vannak, akik úgy gondolják, hogy a gyermek el is hiszi, amit mond. De nem ilyen egyszerű a dolog (ami vigasztaló, mert hiszen el-lenke-ző esetben a gyermek téveszmékben élne!) Ő megkívánja, hogy higgyenek neki. látja is azt, amit mesél, iparkodik önmagának elhinni, de ha elmeséli, hogy a tündérr királynőnél miket vacsorázott, és az anyja nem ad neki vacsorát e címen, bizony élénken bizonygatná, hogy az csak „úgy” volt, és csak „olyan” étel volt. A világért sem szabad ezeket hazugságként kezelni. Bele kell menni a játékbá: „El akartam jönni érte, de telefonált nekem a tündér mama, hogy majd autón haza küld. Úgy jöttél?” A gyerek először meglepetten néz, aztán tiltakozni akar, de hirtelen beleegyeznek, hogy most ketten játszunk és elfogadja játéknak a saját mondásait is. Egyszer beszélgetés közben nyugodt hangon meséljük: „Tudod én is meséltem mindenféleket, amiket csak úgy kigondoltam, úgy mint te.”

Nem kell tőle beismerést várni. Csak egyszerűen közelebb hozzuk a realitáshoz és ez be is következik lassan. Később egyszer felszólítjuk: „Most mondd el pontosan, hogy is volt ez, meg az, de komolyan, a hogy volt, és nem úgy, ahogy néha kigondolni szoktad.”

ÜVEG

CSISZOLÓ

Ludányi
István

TÜKÖR

KÉSZÍTŐ

Budapest, VIII., Práter-u. 63. Telefon: 131-160